

Západočeská univerzita v Plzni,
Fakulta Právnická

Diplomová práce

Zhodnocení navrhované kodifikace trestního řádu ve
vztahu k přípravnému řízení

Zpracoval: Mgr. Jan Bartůšek
Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Jan BARTUŠEK**
Osobní číslo: **R16M0009P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Zhodnocení navrhované kodifikace trestního řádu ve vztahu k přípravnému řízení**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

- 1) Úvod
- 2) Výklad základních pojmů
- 3) Historický nástin právní úpravy přípravného řízení
- 4) Rozbor platné právní úpravy stěžejních institutů přípravného řízení
- 5) Komparace platné právní úpravy přípravného řízení s právní úpravou de lege ferenda
- 6) Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Novotný, F. a kol. *Trestní právo procesní. 2. vyd.*. Praha, Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-677-4.
- Jelinek, J., a kol. *Trestní právo procesní 4.vyd.*. Praha, Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1.
- Fenyk Jaroslav, Císařová Dagmar, Gřivna Tomáš a kol. *Trestní právo procesní, 6. vydání*. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- kolektiv autorů. *Trestní právo, Soubor zákonů*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-676-7.
- Šámal, P. A kol. *Trestní řád – komentář. 7. vyd.*. Praha, C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **28. listopadu 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 25. ledna 2021

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Choceradech 6.3.2021

Mgr. Jan Bartůšek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucím práce JUDr. Simoně Stočesové Ph.D., LL.M. a doc. JUDr. Janu Chmelíkovi, Ph.D. za možnost zvolit si a zpracovat individuální téma diplomové práce a za jejich odborné vedení. Zároveň děkuji o své rodině za neocenitelnou podporu a trpělivost, kterou mi při psaní této práce poskytovali.

Obsah

Úvod.....	8
Část I. – Přípravné řízení podle současné právní úpravy	11
2. Zhodnocení současné právní úpravy.....	12
3. Přípravné řízení	14
3.1. Účel a funkce přípravného řízení	15
3.2. Fáze přípravného řízení	18
4. Prověřování.....	20
4.1. Úkony policejního orgánu v přípravném řízení.....	22
4.2. Operativně pátrací prostředky	27
4.3. Skončení prověřování	28
4.3.1. Odložení nebo jiné vyřízení věci	29
4.3.2. Dočasné odložení trestního stíhání	31
5. Zahájení trestního stíhání.....	33
5.1. Vyšetřovací orgány	35
5.2. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného	35
5.3. Postup při vyšetřování	36
5.4. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování	37
5.5. Skončení vyšetřování	38
5.6. Zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů	40
5.7. Rozhodnutí v přípravném řízení	40
5.7.1. Postoupení věci jinému orgánu	41
5.7.2. Zastavení trestního stíhání	41
5.7.3. Přerušování trestního stíhání.....	42
5.8. Dozor státního zástupce.....	43
5.9. Mimořádné kasační oprávnění a dohoda o vině a trestu.....	44
5.10. Obžaloba	45
5.11. Spolupracující obviněný.....	46
6. Zkrácené přípravné řízení	47
Část II. – Nový trestní řád	49
7. Představení nové kodifikace trestního řádu	50
8. Přípravné řízení a postup před jeho zahájením	52
8.1. Společná ustanovení pro přípravné řízení	54
9. Hlava III – prověřování	58
9.1. Neodkladné a neopakovatelné úkony	65
9.2. Skončení prověřování	68
9.2.1. Odložení nebo jiné vyřízení věci	68
9.2.2. Dočasné odložení trestního stíhání, dočasné odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech, rozhodnutí o nestíhání	70
9.2.3. Předání věci policejnímu orgánu příslušnému konat vyšetřování	70

9.3. Vyrozumění podezřelého	71
10. Hlava IV – Vyšetřování a rozhodnutí ve vyšetřování	72
10.1. Zahájení trestního stíhání	72
10.2. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného	77
10.3. Postup při vyšetřování	77
10.4. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování	78
10.5. Lhůta pro skončení vyšetřování.....	79
10.6. Skončení vyšetřování	79
10.7. Rozhodnutí ve vyšetřování	81
10.7.1. Postoupení věci jinému orgánu.....	81
10.7.2. Zastavení trestního stíhání	81
10.7.3. Přerušení trestního stíhání.....	83
10.8. Mimořádná kasační oprávnění	83
10.9. Obžaloba	85
11. Zkrácené přípravné řízení	86
Závěr.....	88
Cizojazyčné resumé	90
Seznam použitých pramenů.....	91

Úvod

Při výběru tématu své kvalifikační práce jsem byl zásadním způsobem ovlivněn mým současným povoláním. Již dvanáctým rokem jsem ve služebním poměru jako policista Policie České republiky a služebně jsem zařazen jako komisař Služby kriminální policie a vyšetřování Krajského ředitelství policie Středočeského kraje na Územním odboru Praha venkov. Při svém povolání, které je velmi komplexní a rozmanité, jsem postupem času stále více pronikal do problematiky trestního řízení, což vyústilo v mé přidělení na úsek vyšetřování trestné činnosti. Náplní mojí práce je tedy především vedení trestního řízení, resp. přípravného řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení až po ukončení vyšetřování a zaslání zpracovaného spisu státnímu zastupitelství s návrhem na podání obžaloby, nebo případně i jiné ukončení věci.

Zároveň je Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni již druhou vysokou školou, kterou studuji. Tou první byla Policejní akademie v Praze, kde jsem dosáhl nejprve bakalářského a později i magisterského vysokoškolského titulu. Jelikož nebylo a dosud ani není možné na Policejní akademii v Praze studovat magisterský studijní obor pětiletý, je nezbytné, jako tomu bylo i v mém případě, nejdříve úspěšně absolvovat studijní obor bakalářský a až poté navázat samostatným studijním oborem magisterským. Tuto informaci zde zmiňuji zejména proto, že má praktický význam při zpracování kvalifikačních prací, k završení magisterského vzdělání jsou třeba dvě – nikoliv pouze jedna. Obě dvě své kvalifikační práce na Policejní akademii jsem zvolil z oblasti trestního práva procesního. V té době jsem vysokou školu studoval nejprve ještě jako civilní student, proto jsem nebyl připraven a možná ani dostatečně odborně schopný, stanovit si téma vlastní, tedy nezbylo mi nic jiného než si vybrat z „přebraných“ témat vypsanych katedrou trestního práva.

Při studiu Právnické fakulty Západočeské univerzity jsem byl již pevně rozhodnutý, že výběr mé kvalifikační práce bude opět z oblasti trestního práva. Jelikož jsem v mezidobí získal mnoho odborných i praktických zkušeností a vědomostí z oblasti trestního práva procesního, zejména přípravného řízení, bylo mým cílem je do vybrané práce přenést. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl pro téma vlastní, které by mému zaměření a mým požadavkům nejlépe vyhovovalo.

V rámci trestního práva procesního jsem v současné době zaznamenal živé diskuze v některých kruzích o připravovaném záměru nového trestního řádu, který

by měl nahradit nynější právní úpravu, kterou představuje již poněkud letitý a nesčetněkrát zásadně novelizovaný právní předpis – z. č. 141/1961 Sb., trestní řád. Začal jsem sám pátrat po stavu nově připravované kodifikace trestního procesu a z volně přístupného zdroje, kterým je internetový portál ministerstva spravedlnosti justice.cz, jsem si opatřil jednak autentické znění nově připravovaného zákona a jednak také další průvodní dokumenty tvořící jeho konceptuální rámec. Shodou okolností se mi při mém pátrání podařilo seznámit se s osobu aktivně se podílející na přípravě tohoto nového kodexu, která mě vybavila několika cennými postřehy z procesu jeho vzniku a tvorby a také mě ujistila, že zveřejněné znění, jakkoliv není ještě zcela kompletní, je již v takové fázi, že by nemělo být zásadním způsobem měněno. Jinak řečeno – zveřejněná část nového trestního řádu je již považována za zpracovanou a lze ji použít pro potřeby mé práce bez rizika, že za rok bude vše jinak. Z tohoto zveřejněného znění tedy vycházím, přičemž výchozí je pro tuto práci stav textu nového trestního řádu ke dni 25. 10. 2020, kdy jsem stanovil, že provedu poslední aktualizaci.

Svou práci tedy zaměřím na porovnání současného trestního řádu, tak jak upravuje vybraná nejdůležitější ustanovení přípravného řízení trestního, která takřka denně aplikuji do praxe s tím, co má být v budoucnu podle trestního řádu nového. Dle mého názoru svým výběrem vytvořím práci zcela novou a originální, neboť jsem si jako jeden z mých cílů stanovil volbu takového tématu, které by nebylo pouze novým kompilátem již stokrát popsaného, ale zcela novým a dosud nepopsaným problémem. Víím, že riskuji, neboť nová právní úprava ještě není ve své finální podobě, nicméně mám za to, že ustanovení, mající upravovat přípravné řízení, jsou již natolik podrobně zpracována, abych je mohl pro potřeby své práce použít.

Z hlediska koncepce této práce a jejího členění jsem nakonec zvolil přístup spočívající v prezentování současného stavu trestního procesu, resp. jeho části, přípravného řízení, v první části této práce. Mým záměrem není jen slepě přepsat vybrané ustanovení trestního řádu a ty na několika řádcích okomentovat. Jelikož ustanovení nynějšího trestního řádu upravující přípravné řízení již mnohokrát dobře popsána byla, uvádím je ve své práci pouze jako srovnávací materiál dokládající současný stav právní úpravy trestního procesu a mojí snahou bylo je doplnit vlastními postřehy z výkonu praxe. V tomto ohledu bych rád čtenáře požádal o shovívavost, neboť je třeba si uvědomit, že se sice jedná o praxi z pohledu orgánu činného v trestním řízení, nicméně policejního orgánu, proto mé komentáře budou

ovlivněny více zaměřením se na úlohu policejního orgánu v přípravném řízení. Mám za to, že takový stav není na závadu, neboť každý, kdo určitým způsobem s právem pracuje, na něj nezbytně nutně nazírá svým úhlem pohledu ovlivněným mimo jiné i právě svojí praxí. Každou kapitolu i podkapitolu budu členit tak, že nejprve seznámím čtenáře s teoretickými východisky plynoucími z odborné literatury a právních předpisů, v posledních odstavcích pak budu prezentovat vlastní názory či zkušenosti, aby došlo k propojení teoretických tezí s výkonem praxe.

Druhou část práce věnuji prezentaci plánované úpravy totožné problematiky, již podle nového trestního řádu. Druhá část má tedy za cíl představit systematiku nové koncepce přípravného řízení a jeho institutů a porovnat je se současným stavem. Srovnání současného stavu s tím budoucím bude tedy úkolem druhé části práce. Rozdělení práce v tomto ohledu na dvě části považuji za přehlednější a také, dle mého, dojde k eliminaci možných záměn současné právní úpravy za tu budoucí v samotném textu, pokud by byly obě právní úpravy popisovány společně vedle sebe. Pro úplnost dodávám, že na některých místech jsem byl nucen se od této zavedené koncepce mírně odklonit, zejména z toho důvodu, že struktura nového trestního řádu je v některých svých pasážích podstatně rozdílná. Za tímto účelem jsem srovnání provedl již v první části této práce, tj. v pojednání, které je věnováno současné právní úpravě.

Část I.

Přípravné řízení podle současné právní úpravy

2. Zhodnocení současné právní úpravy

Trestní řízení, kterým se rozumí postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů upravený zákonem, s cílem zjištění trestného činu a spravedlivého potrestání jeho pachatele, bývá upraveno v rámci trestního práva procesního, jakožto součásti práva veřejného. V České republice je materie trestního práva procesního tradičně zakotvena v zákoně o trestním řízení soudním – trestním řádu – a navazuje obsahově na právní úpravu trestního práva hmotného, které poskytuje ochranu právům a oprávněným zájmům fyzických a právnických osob i celospolečenských zájmů, včetně ústavního zřízení České republiky, před trestnými činy, které taxativně stanovuje. Trestní právo hmotné a procesní proto tvoří jednotný celek, nicméně jejich právní úprava spočívá v samostatných právních předpisech. V oblasti pro nás typické, oblasti kontinentálního práva, je obvyklé, že normy trestního práva hmotného i procesního jsou upraveny v rámci komplexní kodifikace označované jako trestní řád. V tomto ohledu není sice výjimkou, aby určité specifické oblasti trestního řízení podléhaly zvláštní úpravě v samostatném zákoně, nicméně zakotvení právní úpravy do jednoho zákona o trestním řízení soudním je nanejvýše účelné, neboť tak tvoří komplexní řešení, jehož přínosem je zejména sloučení základních zásad trestního řízení do jednoho místa a používání jednotné terminologie.

V České republice je v současné době jako stěžejní trestněprocesní předpis platný trestní řád, kterým se označuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Jak již ze samotného označení právního předpisu plyne, jeho vznik lze datovat do počátků let šedesátých minulého století, kdy tvořil páteř zákonné úpravy trestního procesu na území tehdejší Československé socialistické republiky, jakožto státního zřízení zcela odlišného od toho dnešního, proklamujícího vítězství socialismu a třídní boj. Jeho ideologickou podbarvenost lze jednoduše doložit již z původního znění § 1, který uváděl, že *„řízení přitom musí působit k upevňování socialistické zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel socialistického soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“*¹

Ačkoliv v některých směrech představoval trestní řád v dobách vládnoucího komunistického režimu poměrně progresivní právní úpravu, po změně politických a společenských poměrů, vyvolaných událostmi roku 1989, bylo nezbytné jej

¹§ 1 trestního řádu účinného ke dni 1. 1. 1962

upravit do podoby těmto poměrům odpovídající. S tím byl ovšem spojen další problém, kterým byla potřeba novelizace širokého okruhu tehdejších klíčových právních předpisů, protože ty také musely reagovat na přechod k demokratické podobě státu a tržnímu hospodářství. Rozsáhlá, náročná a zdlouhavá novela tehdejšího trestního řádu tak nepřicházela v úvahu, neboť pro ní nebyl prostor. Okamžité požadavky každodenní praxe nutily zákonodárce zvolit postup podstatně rychlejší, kterým byla postupná novelizace stávajícího právního předpisu. Přijaté řešení však představovalo ve svém důsledku upřednostnění rychlosti nad koncepcí i hlubším teoretickým základem. Z tohoto důvodu přijímané novely, kterých bylo jen mezi léty 1989 – 2004 (rok schválení prvního věcného záměru nového trestního řádu) na tři desítky a k momentu vzniku této práce, tj. ke konci roku 2020, jich je již na 90. Od konce devadesátých let navíc musely být novelizační práce na stávajícím trestním řádu urychleny i za účelem nezbytného souladu s mezinárodními úmluvami a evropským právem z důvodu členství České republiky v Evropské unii k 1. 5. 2004. Bez jakýchkoliv pochybností, nejvýznamnější novelou, na niž bude odkazováno i dále na některých místech této práce, je novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb., tzv. velká novela. Tu, co do svého rozsahu, lze označit spíše za rekodifikaci, neboť přinesla do oblasti úpravy trestního procesu zásadní změny. Ačkoliv velká novela řešila některé zásadní nedostatky a přiblížila úroveň trestního práva procesního požadavkům doby i novým trendům, ani po její účinnosti nebyly všechny problémy zcela vyřešeny tak, aby byl nastaven efektivní model průběhu trestního procesu. Za všechny lze jmenovat přílišnou komplikovanost a délku trestního řízení, neadekvátní reakce na některé nové formy trestné činnosti a příliš vysoké nároky na formální aspekty dokazování. Z důvodu četnosti novelizací došlo také k narušení celkové jednoty a pojetí trestního řádu coby základního právního předpisu trestního práva procesního. Tím došlo i v určité míře k narušení či pozměnění základních zásad coby výchozích idejí platné právní úpravy, která z nich má vycházet a být s nimi v souladu. Ve svém důsledku tedy není divu, že nejpozději na přelomu tisíciletí, po uvedení velké novely, bylo jasné, že pakliže má Česká republika, resp. její právní řád, disponovat odpovídajícím trestněprocesním předpisem, uzrál čas na úplnou rekodifikaci, o níž pojednává samostatná část druhá této práce.

3. Přípravné řízení

Přípravnému řízení je věnována část druhá trestního řádu, konkrétně se jedná o ustanovení § 157 – 179h. V této části však legální definici toho, co je přípravné řízení, nenajdeme. Ta je obsažena v ust. § 12, odst. 10 trestního řádu, který upravuje výklad některých pojmů trestního procesu, a kromě jiného definuje přípravné řízení jako *„úsek řízení podle tohoto zákona (tj. trestního řádu) od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, nebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, anebo do jiného rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.“*² Jedná se o stadium trestního řízení, které přechází řízení před soudem, lze ho proto označit jako předsoudní stadium trestního řízení. V pojetí novely trestního řízení podle zákona č. 265/2001 Sb. došlo k rozdělení do té doby jednotného pojetí přípravného řízení. Po její účinnosti je rozlišováno vzhledem k tzv. typové společenské škodlivosti deliktu, který je jeho předmětem, na následující formy³:

- 1) Přípravné řízení standardní. Je zahájeno u trestných činů (vyjma těch, kde je vedeno přípravné řízení pod body 2) a 3), u kterých lze aplikovat postup před zahájením trestního stíhání, tj. prověřování ve smyslu ust. § 158 až 159d trestního řádu. V rámci standardního přípravného řízení je také konáno vyšetřování (§ 161 až 167 trestního řádu).
- 2) Přípravné řízení rozšířené. Je zahájeno u trestných činů, o nichž koná v prvním stupni řízení krajský soud ve smyslu ust. § 17 trestního řádu. V rozšířeném přípravném řízení je zachován postup v rámci prověřování, avšak na postup po zahájení trestního stíhání, tj. ve fázi vyšetřování, jsou navíc aplikována ust. § 168 – 170 trestního řádu. V tomto smyslu proto hovoříme také o rozšířeném vyšetřování.
- 3) Přípravné řízení zkrácené. Jedná se o opačnou variantu, než je uvedena pod

²§ 12, odst. 10 z. č. 141/1961 Sb., trestní řád

³ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1169.

V tomto ohledu je třeba dodat, že uvedená diferenciacie není u různých autorů totožná.

bodem druhým. Zkrácené přípravné řízení má naopak sloužit k rychlejšímu projednání skutkově jednoduchých věcí, o nichž je příslušný konat řízení v prvním stupni okresní soud a za které lze uložit trest odnětí svobody s horní hranicí do pěti let a je upraveno v ust. § 179a až 179f trestního řádu. Jedině ve zkráceném přípravném řízení není vůbec vedeno vyšetřování a trestní stíhání je zahájeno až podáním návrhu na potrestání u soudu, kde je projednáno ve zjednodušeném řízení před samosoudcem.

3.1 Účel a funkce přípravného řízení

Přípravné řízení neslouží coby těžiště dokazování, tím má být podle současné koncepce trestního procesu hlavní líčení. Přesto je toto stadium významnou složkou trestního řízení z důvodů, které budou dále uvedeny. Účelem přípravného řízení je, řečeno velmi zjednodušeně, připravit tak trestní věc, která je předmětem trestního řízení, aby mohlo dojít k jejímu bezproblémovému projednání v rámci řízení před soudem – v hlavním líčení. V širším pojetí pak můžeme tvrdit, že jeho smyslem je provést prověřování ze spáchání trestného činu, z toho vyplývající možné zjištění trestného činu a odhalení jeho pachatele, provést neodkladné, neopakovatelné a další úkony, vyhledat nezbytné důkazy, případně je též provést, a opatřit další nezbytné podklady pro řízení před soudem. Na základě výše uvedeného pak můžeme dovodit následující základní funkce přípravného řízení:⁴

Zjišťovací (vyhledávací) a zajišťovací – v rámci přípravného řízení je nezbytné zjistit (vyhledat) všechny rozhodné skutečnosti, které mohou být následně použity coby podklad pro řízení před soudem v rámci hlavního líčení. Pouhé vědomí o existenci takových skutečností však nestačí, je třeba je mnohdy určitým způsobem materializovat, aby je bylo možno využít, tedy je pro účely trestního řízení vhodným způsobem zajistit. Tuto funkci v přípravném řízení plní především policejní orgány. V praxi se bude jednat zejména o zjišťování a zajišťování stop, listinných dokumentů, ale i dalších elektronických záznamů a pochopitelně i výpovědí osob. Všechny tyto skutečnosti pak mohou mít charakter důkazu v rámci

⁴V přesné diferenciaci jednotlivých funkcí se různí autoři rozcházejí. V dostupných publikacích se lze setkat i s podrobnějším členěním, které však zpravidla dále dělí výše nastíněné základní funkce přípravného řízení. Dále je prezentováno dělení vycházející z komentáře k trestnímu řádu: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1169.

trestního řízení. S tím souvisí i provedení důkazů procesně použitelným způsobem, s jejichž provedením není možno vyčkávat až do fáze řízení před soudem, zejména proto, že by hrozilo jejich znehodnocení, poškození či zničení, a které mnohdy ani fakticky není možné v hlavním líčení provést. Takovým postupem je zabráněno ztrátě důkazní hodnoty mnohdy klíčových informací. V tomto ohledu lze uvést jako vhodné příklady zejména některé zvláštní způsoby dokazování ve smyslu ust. § 104a trestního řádu a násl., např. provedení rekognice či prověrky na místě.

Zjištěním rozhodných skutečností pak dochází de facto i k naplňování další funkce, kterou je funkce ověřovací, někdy také nazývaná filtrační. V tomto smyslu jde především o to, že v rámci přípravného řízení nelze z podstaty věci samé učinit nezpochybnitelné závěry o tom, zda se konkrétní osoba dopustila trestného činu, resp. lze konstatovat, že na základě zjištěných skutečností tyto ve svém souhrnu neopravňují postavení konkrétní osoby před soud. Tím dochází k ochraně všech osob, u nichž nejsou takové skutečnosti v nezbytné míře dány, neboť provádění hlavního líčení je ze zákona veřejné a samotné obžalování konkrétní osoby a její postavení před soud má pochopitelně dopad na její společenský status a taková osoba je svým okolím vnímána zpravidla negativně. V tomto ohledu je možno poukázat i na fakt, že vedením trestního řízení proti konkrétním osobám a jejich postavení před soud bez náležitých zákonných důvodů a s podporou patřičně silných důkazů pak ve svém důsledku vede i dalším sekundárním jevům, kromě poškození pověsti konkrétní osoby, především v rámci následných řízení vedených např. pro nezákonné trestní stíhání, náhradu škody, atd.

Jak dochází k vývoji trestního řízení, došlo ke vzniku i další funkce, kterou někteří autoři zmiňují – funkce odklonné. Ta je využitelná zejména v případech méně závažné trestné činnosti, tzv. bagatelní. Bagatelní trestná činnost má nezanedbatelný podíl na celkové trestné činnosti a přitom je v mnohých případech vhodnější zabývat se jí mimo rámec tradičního průběhu trestního procesu, tedy na základě alternativních postupů. Jedná se především o tzv. odklony.⁵

K provedení funkcí přípravného řízení je pověřen zákonodárcem zejména státní zástupce⁶, který za tímto účelem ukládá pokyny exekutivní povahy policejnímu orgánu. Je garantem jeho zákonnosti a vykonává dozor v rámci přípravného řízení. Pokud jsou v rámci přípravného řízení zjištěny skutečnosti opravňující postavení konkrétní osoby před soud, státní zástupce podává

⁵Mezi nejběžnější patří trestní příkaz, podmíněné zastavení trestního stíhání či naposledy zavedená dohoda o vině a trestu, viz. dále.

⁶§ 4 z. č. zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, § 157 trestního řádu a další.

příslušnému soudu obžalobu.

Konkrétní úkony přípravného řízení, jak již bylo naznačeno, vykonává policejní orgán. Koná tak jednak na základě pokynů státního zástupce, tak i na základě svého vlastního uvážení a v rámci své činnosti. Zmocnění k tomu můžeme nalézt zejména v ust. § 158, odst. 1 trestního řádu, které uvádí, že *„policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.“*⁷

Správné provedení všech úkonů trestního řízení v přípravném řízení za současného zachování a naplnění funkcí přípravného řízení se při pohledu z praxe jeví jako klíčové a nezbytné. Není pochopitelně sporu o tom, že každé zanedbání či přímo nedodržení zákonného postupu v jakékoliv fázi trestního řízení může, a zpravidla i bude mít vliv na výsledek trestního řízení ve smyslu zmaření jeho účelu. Specifikum zde obsažené spočívá v tom, že v přípravném řízení jsou zjišťovány nebo můžeme říct vyhledávány skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Tyto skutečnosti je nezbytné v duchu výše uvedených zásad také náležitě zpracovat a zachytit, zaznamenat a „vnést je“ do trestního řízení v použitelné formě. Je třeba si prakticky a věcně uvědomit, že výsledkem přípravného řízení, pokud dojde ke zjištění, že trestný čin byl spáchán a že jej měla spáchat konkrétní osoba či osoby, je (pouze) spisový materiál. Soudce posuzující danou kauzu (ale i další účastníci řízení) již zpravidla nebudou mít možnost znovu se vrátit při zachování autenticity na místo činu a vnímat na něm všechny relevantní aspekty, pozorovat změny vyvolané pachatelem, nebude možné udělat si představu o reálném chování osob při provádění rekognice atd.⁸ V rámci přípravného řízení tak musejí orgány činné v trestním řízení - a bude se jednat především o policejní orgány - postupovat tak, aby úkony zde učiněné byly náležitě a zákonně zadokumentovány ve formě, která bude co nejvěrněji odpovídat jejich povaze i budoucí využitelnosti. Nedojde-li k dodržení uvedených zásad od počátku a bude-li postup orgánů činných v trestním řízení vadný či nedostatečný, utrpí tím celé řízení až do svého konce. Takový stav ve svém důsledku povede k mnoha

⁷§ 158, odst. 1 trestního řádu

⁸Úkolem přípravného řízení a k němu vázané právní úpravy pochopitelně není upravovat postup zajišťování relevantních skutečností po „technické stránce“, vymezuje toliko zákonné mantinely.

negativním jevům, zejména nenaplnění účelu trestního řízení, vynaložení často nemalých finančních prostředků na jeho provedení, vyčerpání již tak mnohdy zahlcených institucí a v neposlední řadě i podkopání jistoty co do vymahatelnosti práva a efektivity trestního řízení i orgánů činných v trestním řízení.

3.2. Fáze přípravného řízení

Ve vztahu k trestnímu řízení jakožto celku můžeme rozlišovat několik jeho jednotlivých a na sebe navazujících stadií. Přípravné řízení je první z nich. Jednotlivá stadia trestního řízení jsou určité časově a procesně definované úseky, které v praxi mnohdy trvají nezanedbatelnou dobu a realizuje se v nich často i značné množství procesních úkonů. Tato charakteristika se velmi dobře hodí i k přípravnému řízení.⁹ S přihlédnutím k tomu je vhodné rozdělit jednotlivá stadia trestního řízení na specifické fáze. Důvodů pro takové rozdělení je však více. Důležité je toto dělení mimo jiné ve vztahu ke konkrétním procesním právům a povinnostem účastníků trestního řízení a jejich procesnímu postavení, jak bude dále rozvedeno. Můžeme tak přípravné řízení dělit na fázi před zahájením trestního stíhání, také nazývanou jako prověřování, a na fázi po zahájení trestního stíhání, nazývanou vyšetřování.¹⁰

Pro úplnost je třeba dodat, že samotnému prověřování jakožto prvopočátku trestního řízení zpravidla předchází určité časové období, kdy již zejména policejní orgán činí určité úkony za účelem zjištění, zda došlo ke spáchání trestného činu. Tyto činnosti jsou demonstrativně uvedeny ve výše citovaném ust. § 158, odst. 1 trestního řádu. Může se jednat především o různá šetření, získávání poznatků vlastních, z podnětů jiných osob atp. Je však třeba si uvědomit, že provádění úkonů policejním orgánem ve smyslu ust. § 158, odst. 1 trestního řádu se neděje v rámci trestního řízení, ale mimo něj, jako děj mu časově předcházející neboť úkony podle trestního řádu je možné provádět až po zahájení úkonů trestního řízení, jak bude uvedeno dále. Legální rámec pro tento postup bývá v drtivé většině případů dán zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Je-li potřeba zjištěné

⁹Zejména za předpokladu, že nebudeme brát v úvahu zkrácené přípravné řízení, které je co do časového omezení nejkratším a zpravidla v něm nedochází k provádění velkého počtu procesních úkonů.

¹⁰Někteří autoři uvádějí i další fáze. Zpravidla se jedná o třetí, ohraničující časový interval od postoupení spisu policejním orgánem státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby ve smyslu ust. § 166, odst. 3 trestního řádu a končící podáním obžaloby státním zástupcem. V dostupné literatuře se lze setkat i se zařazením zkráceného přípravného řízení jako jeho specifické fáze.

skutečnosti použít i v rámci trestního řízení, mnohdy bývá nezbytné je zajistit procesně použitelným způsobem podle trestního řádu. Jako příklad lze uvést podání vysvětlení policejnímu orgánu ve smyslu ust. § 61. Již odstavec 1 písm. a) zákona o policii uvádí, že policejní orgán může takové podání vysvětlení opatřit za účelem odhalení trestného činu. Pokud by skutečně takto získaným podaným vysvětlením byly zjištěny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, a ve věci by došlo k zahájení trestního řízení, bylo by nezbytné takovou výpověď v rámci trestního řízení zajistit již procesně použitelným způsobem podle trestního řádu.¹¹ Ačkoliv se tato skutečnost může zdát jako logická, docházelo v praxi někdy k případům, kdy tento postup dodržen nebyl. To ve svém důsledku mohlo vést v pozdějších stadiích řízení k zásadní důkazní nouzi, přičemž zhojit tento stav zpětně bývá mnohdy komplikované. Stejně pak je třeba přistupovat i k dalším podnětům, tj. skutečnostem, které nebyly zjištěny na základě vlastní činnosti. Těmi mohou být písemná oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (trestní oznámení), sdělení různých kontrolních orgánů (v praxi např. finanční úřady), ale i hromadných sdělovacích prostředků a v poslední době stále většího fenoménu – sociálních sítí.¹²

¹¹Například podáním vysvětlení podle ust. § 158, odst. 6 trestního řádu či výslechem svědka podle ust. § 101 trestního řádu.

¹²V tomto smyslu je třeba zmínit zásadu oficiality, viz. § 2, odst. 3, 4 trestního řádu.

4. Prověřování

Jak již z předchozích řádků plyne, první fází přípravného řízení je prověřování. Formálně je začátek trestního řízení upraven v ust. § 158, odst. 3 trestního řádu, kde stojí:

„O zahájení úkonů trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, sepíše policejní orgán neprodleně záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich dověděl. Opis záznamu zašle do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci. Hrozí-li nebezpečí z prodlení, policejní orgán záznam sepíše po provedení potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů. K objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn, kromě úkonů uvedených v této hlavě, zejména

- a) vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů,*
- b) vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky,*
- c) obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály,*
- d) provádět ohledání věci a místa činu,*
- e) vyžadovat za podmínek uvedených v § 114 provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu,*
- f) pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za podmínek stanovených v § 114 snímat daktyloskopické otisky, provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků činu,*
- g) za podmínek stanovených v § 76 zadržet podezřelou osobu,*
- h) za podmínek stanovených v § 78 až 81 činit rozhodnutí a opatření v těchto ustanoveních naznačená,*
- i) způsobem uvedeným v hlavě čtvrté provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle tohoto zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení.“*

Je tedy dáno, že v momentě, kdy na zjištěné skutečnosti lze nahlížet tak, že tyto zakládají podezření ze spáchání trestného činu, sepíše policejní orgán

neprodleně záznam o zahájení úkonů trestního řízení ve smyslu ust. § 158, odst. 3 trestního řádu. Jedná se spíše o formální dokument, jehož účelem je především jasně deklarovat, že došlo k zahájení trestního řízení, resp. přípravného řízení, a stručným způsobem popsat, proč se tak stalo a kdy k tomu došlo. Tyto informace jsou nezbytné jednak pro běh procesních lhůt a také je tím stanoven moment, od něhož může státní zástupce zahájit výkon dozoru v přípravném řízení,¹³ neboť opis záznamu mu musí být policejním orgánem zaslán¹⁴ do 48 hodin od jeho vyhotovení. Taková situace nastane i v případě, že určitý podnět o tom, že existují skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu, byl doručen přímo státnímu zástupci. Ten tak nezahajuje úkony trestního řízení sám (neboť mu to z výkladu výše uvedeného ustanovení ani nepřísluší), ale takový podnět postoupí policejnímu orgánu k prošetření a provedení dalších opatření.

V záznamu, kterým se zahajují úkony trestního řízení, je označen konkrétní policejní orgán, který úkony trestního řízení zahájil, a den, kdy tak učinil. Dále je nezbytné popsat skutkové okolnosti, podle kterých policejní orgán vedl své úvahy o tom, že mohlo dojít ke spáchání trestného činu. Skutkové okolnosti zpravidla vycházejí z výpovědí osob, ohledání místa činu atp., jindy to však mohou být pouze doručené písemné podklady. Skutkové okolnosti musí být popsány tak, aby ve svém souhrnu tvořily alespoň obecný popis konkrétního skutku do takové míry, aby z nich bylo možno vyvodit, že se jedná o trestný čin. Není tedy nutno dodržet takovou formu popisu a vylíčení skutkových okolností, jak je tomu například v dalších fázích trestního řízení u procesně daleko podstatnějších dokumentů¹⁵, což v praxi mnohdy ani nejde s přihlédnutím k prozatím omezenému množství informací v dané věci.¹⁶ Z tohoto důvodu není ani stanoven požadavek na vymezení konkrétního trestného činu podle trestního zákoníku, nicméně je vhodné alespoň uvést nejpravděpodobnější právní kvalifikaci trestného činu nebo činů, které v danou chvíli připadají do úvahy, což se také v praxi děje. Stejně tak je vhodné uvést i označení konkrétních osob s přímou vazbou na prověřovaný trestný čin (poškozený, pachatel, příp. oznamovatel). V záznamu je také třeba uvést, jakým způsobem se policejní orgán o těchto skutečnostech dozvěděl.

Poté, co je záznam o zahájení úkonů trestního řízení doručen státnímu

¹³Viz. ust. § 174, odst. 1 trestního řádu

¹⁴Zákon zde nehovoří o doručení, jako je tomu např. v případě usnesení o zahájení trestního stíhání.

¹⁵Srov. např. ust. § 160, odst. 1 trestního řádu, § 176 a 177 trestního řádu. V případě ust. § 158, odst. 3 tr. řádu požaduje zákonodárce popis toliko skutkových okolností, nikoliv ještě samotného skutku.

¹⁶Např. poškozený není schopen vyčíslit škodu rozhodnou pro právní kvalifikaci trestného činu.

zástupci, tento má za povinnost jej podrobit kontrole, jednak co do věcné příslušnosti policejního orgánu, který jej vydal, dále co do formálních náležitostí¹⁷ a také co do zákonnosti zahájení trestního řízení (např. ve věci vůbec není dáno podezření ze spáchání trestného činu).

4.1. Úkony policejního orgánu v přípravném řízení

Ustanovení § 158 trestního řádu upravuje krom počátku trestního řízení, tj. jeho zahájení, také oprávnění policejního orgánu, jak dále postupovat. Jedná se pouze o demonstrativní výčet, ačkoliv poměrně obsáhlý. Výkladem toho ustanovení také můžeme přímo dovodit, že úkony v rámci trestního řízení provádí přímo policejní orgán.¹⁸

Ten má za povinnost k objasnění skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřovat potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťovat stopy trestného činu. Nezbytnými vysvětleními jsou v praxi především podaná vysvětlení osob ve smyslu ust. § 158, odst. 6 trestního řádu, která jsou realizována formou ústního pohovoru a jsou zaznamenávána písemně do úředního záznamu. V praxi se jedná zřejmě o nejrozšířenější způsob obstarávání skutečností souvisejících s prověřovanou věcí, proto mu bude věnován samostatný prostor dále. Kromě podání vysvětlení formou úředního záznamu se může jednat i o další podklady. Těmi jsou většinou různá písemná sdělení, která jsou nejčastěji využívána při komunikaci s právníckými osobami či státními institucemi. Kromě toho se může jednat o další listinné materiály, jako jsou smlouvy, účetní doklady, hlášení pojistných událostí atd. Pod pojem podklady lze zařadit i různé věci, tak jak jsou chápány v běžném významu, materiálně, tj. především předměty. V tomto případě je lze obstarat, nebyly-li zajištěny jako stopy.

Dalším výslovně zmíněným oprávněním je zajišťování stop trestného činu. Ty jsou zajišťovány většinou v prvopočátku trestního řízení, mnohdy je jejich zajištění provedeno formou neodkladného a neopakovatelného úkonu v rámci ohledání (místa činu) podle ust. § 113 trestního řádu či při prohlídce těla podle ust. § 114 trestního řádu. Zajišťování stop však není vyloučeno ani později v rámci přípravného řízení, např. v rámci domovních prohlídek nebo prohlídek jiných

¹⁷V případě nedostatku formálních náležitostí připadá v úvahu i oprava či doplnění záznamu ve smyslu ust. § 131 a 138 tr. řádu per analogiam či sepsání nového záznamu.

¹⁸Ačkoliv přítomnost státního zástupce u procesních úkonů či jejich provedení v rámci přípravného řízení je také možná.

prostor a pozemků ve smyslu ust. § 82 až 85 trestního řádu. Zajištěné stopy mohou mít v rámci trestního řízení klíčový význam zejména z důvodu jejich využitelnosti jako důkazu. Výhodou u nich může být, že mnohdy spolehlivě prokazují objektivní skutečnost a jejich informační hodnota se v čase povětšinou nemění.¹⁹ Jejich nevýhoda naopak může spočívat v tom, že je lze někdy interpretovat více než jedním způsobem a informace v nich obsažené samy povětšinou nemohou sloužit jako jediný důkaz, ale je třeba je vyhodnocovat i v rámci dalších zjištěných skutečností. Problematické také může být jejich správné zajištění, neboť není-li dodržen správný postup, stopa může být znehodnocena.²⁰ Obvykle se na místě činu nacházejí stopy daktyloskopické, kterými jsou otisky prstů a dalších částí těla, mechanoskopické, jakožto stopy po působení nástrojů či sil na hmotné předměty na místě. V poslední době se stále více dostávají do popředí stopy biologické, potažmo genetické, s jejichž využitím je možno bezpečně identifikovat konkrétní osobu. Lze rozlišovat i různé stopy specifické povahy ve vztahu k některým trestným činům, zde je možno zmínit např. stopy chemické, kterými mohou být povýstřelové zplodiny v případě trestných činů spáchaných se střelnou zbraní, nebo chemikálie v případě deliktů drogových. Na rozdíl od výpovědí osob, které jsou typické pro všechny druhy trestné činnosti a jsou opatřovány snad v každém trestním řízení, pro některé trestné činy je specifické, že při nich stopy nebývají zajišťovány, přinejmenším ne v takové míře. Jedná se především o trestné činy hospodářského charakteru. V praxi občas nastává situace, zda věc využitelnou pro trestní řízení a nějakým procesním způsobem zákonně získanou označit jako stopu, či si vystačit s pouhým výrazem „věc“. Takto se označují především věci získané postupem podle oddílu čtvrtého trestního řádu. Rozhodující však ve všech případech je právě zákonnost postupu policejního orgánu, a byla-li tato dodržena, může být věc využita jako důkaz v rámci trestního řízení.

V pojednání o stopách je na místě zmínit ještě jeden faktor, který má přesah z kriminalistické techniky do trestního procesu. Tím je jejich zkoumání, resp. lépe řečeno jeho materiální výsledek ve formě nějakého výstupního dokumentu. Může jím být (a v praxi jím ve většině případů bývá) odborné vyjádření nebo znalecký

¹⁹Pokud byla zajištěna na místě činu lidská krev, jedná se o informaci neměnnou. Pokud bude svědek nejprve tvrdit, že krev viděl, ale později, že nikoliv, může mít tato skutečnost zásadní význam pro další průběh řízení.

²⁰Zjišťování a zajišťování stop na místě činu je mnohdy poměrně složitý i náročný proces technického charakteru, kterým se zabývá kriminalistika. Jedná se o forenzní vědu, která se dále dělí na jednotlivá odvětví a obory. Kriminalistika stanovuje (krom jiného) postupy, jakým způsobem mají být stopy zjišťovány a zajišťovány, a také, jak mají být zkoumány a vyhodnocovány. Tato metodika je v praxi implementována do interních předpisů – Závazných pokynů policejního prezidenta (ZPPP).

posudek.²¹ Jelikož je vyhodnocování stop činností vrcholně specifickou a náročnou co do znalostí konkrétního experta i vybavení jeho pracoviště, jsou stopy vyhodnocovány pouze v rámci akreditovaných expertizních pracovišť Policie České republiky v rámci jednotlivých krajských ředitelství a Kriminalistickým ústavem v Praze s celorepublikovou působností. Znalecké posudky oproti tomu mohou vypracovávat znalci, znalecké kanceláře a znalecké ústavy.²²

V ust. § 158, odst. 3 písm. a) je zakotveno oprávnění policejního orgánu požadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob i státních orgánů. Toto oprávnění vyplývá již z ust. § 158, odst. 3 věty čtvrté a tímto ustanovením je dále rozvedeno. Váží se k němu dále i ust. § 158, odst. 5 až 8 a 10 trestního řádu, která vymezují pravidla při obstarávání a provádění podání vysvětlení.

Jak již bylo zmíněno na předchozích stranách, oprávnění požadovat vysvětlení, resp. obstarávat či sepisovat podaná vysvětlení je zřejmě nejčastější procesní úkon policejního orgánu v rámci přípravného řízení. Zpravidla se činí v každé trestní věci a tedy je součástí naprosté většiny trestních spisů.²³ O obsahu vysvětlení (nemají-li povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu) je třeba sepsat úřední záznam. Na základě jeho obsahu se pak státní zástupce a obviněný rozhodne, zda osoba, která vysvětlení učinila, má být v hlavním líčení vyslechnuta jako svědek (zpravidla tedy pokud uvedla podstatné a důležité skutečnosti v rámci trestního řízení), soudu pak slouží k tomu, aby mohl zvážit, zda takový důkaz provede. Za určitých okolností a zákonných podmínek lze úřední záznam o podaném vysvětlení v řízení před soudem použít jako důkaz.²⁴ Tomu, kdo je vyslýchán do úředního záznamu o podaném vysvětlení, nemůže být později, je-li vyslýchán jako svědek či obviněný, jeho vlastní výpověď obsažená v úředním záznamu o podaném vysvětlení čtena nebo jinak předestřena (konstatován obsah). Poslední věta je důležitá v těch případech, kdy např. svědek nejprve v úředním záznamu o podaném vysvětlení vypoví, že viděl spáchání trestného činu a popíše jednání konkrétního pachatele, ale později uvede, že nic neviděl či že si na nic nevzpomíná. V tom případě je možné maximálně za využití informací z dřívější výpovědi svědkovi vhodně pokládat otázky tak, aby reagoval i ve vztahu k dříve uvedeným skutečnostem, nikoliv však ho vyslýchat k jím podanému vysvětlení. V

²¹Viz § 105 tr. řádu, § 158, odst. 3 písm. b) trestního řádu.

²²Viz z. č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

²³Až na excesivní výjimky, kdy bylo například bezdůvodně zahájeno trestní řízení a věc byla ihned odložena.

²⁴Viz ust. § 211, odst. 6 a § 314d tr. řádu.

praxi v této souvislosti také někdy v přípravném řízení vyvstane situace, kdy osoba podá vysvětlení, poté si na základě svého procesního práva pořídí jeho kopii a tuto si vezme k dalšímu výslechu, tentokrát již protokolovanému, kterou vydává za písemné poznámky, do kterých poté v průběhu své výpovědi do protokolu nahlíží (nikoliv je čte coby souvislý text). Jedná se o případy nejednoznačně přijímané, neboť takový postup je povětšinou ze strany policejních orgánů přijímán, ze strany obhajoby naopak napadán.

Úřední záznam o podaném vysvětlení má určitou formu, přičemž v dnešní době je v důsledku značné „elektronizace“ trestního řízení unifikován do jednotné podoby, přinejmenším při pořizování policejními orgány. Osoba, která má vysvětlení podat, je povinna se dostavit na určené místo a v určený čas, podle výzvy policejního orgánu. Pokud se jedná o zločin, je osoba povinna vyhovět výzvě ihned. Nevyhovění výzvě může být postiženo, byla-li osoba řádně poučena, např. uložením pořádkové pokuty či předvedením.²⁵ Při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta. Tato podmínka je dána z důvodu vyšší odbornosti advokáta, než je tomu u „pouhého“ obecného zmocněnce, který jinak může být přítomen před státními orgány např. v rámci správního řízení.²⁶ Někdy dochází k situacím, kdy se k podání vysvětlení dostaví zmocněnec, který advokátem není, proto je na místě vždy ověřit jeho příslušnost k České advokátní komoře. Přítomnost advokáta má svůj význam coby kvalifikované pomoci, zejména pokud jde o vysvětlení podstaty procesního úkonu a zákonných ustanovení jej upravujících. V této fázi řízení však nemůže klást otázky či se jinak aktivně zapojovat do procesního úkonu, jako je tomu v pozdějších fázích řízení.²⁷ Pokud je vysvětlení požadováno od nezletilého,²⁸ je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce či opatrovníka, je-li to možné. O výslechu osoby mladší patnácti let se vyrozumí též orgán sociálně-právní ochrany mládeže.

Do začátku úředního záznamu, na titulní stranu, se uvedou nacionále osoby podávající vysvětlení a místo a čas sepsání záznamu. Před samotnou výpovědí musí být osoba poučena přinejmenším o možnosti odepřít výpověď ze zákonných důvodů²⁹ a nemožnosti poskytnout výpověď z důvodu státem uložené či uznané povinnosti mlčenlivosti. V praxi bývá rozsah poučení daleko širší, poučuje se například o možnosti vypovídat v mateřském jazyce, následcích lživé výpovědi ve

²⁵Viz ust. § 66 tr. řádu, § 26, odst. 1 písm. c) zákona o Policii ČR.

²⁶Srov. např. § 31 z. č. 500/2004 Sb., správní řád.

²⁷Srov. např. ust. § 41 tr. řádu.

²⁸Viz § 30 a násl. z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁹Viz ust. § 100 tr. řádu.

vztahu k trestnému činu křivé výpovědi atd. Osoba, která výpověď činí, má krom podezřelého, povinnost vypovídat pravdivě a nic nezamlčet. O tom a následcích nesplnění této podmínky musí být taktéž poučena. V této fázi by měla být pokud možno také vyřešena otázka, zda osobě podávající vysvětlení bude jako svědkovi třeba poskytnout ochranu ve smyslu ust. § 55, odst. 2 trestního řádu.

Sepsání úředního záznamu provádí s osobou podávající vysvětlení policejní orgán, tj. konkrétní policista. Samotný postup není zákonně upraven, ale je na místě na něj přiměřeně aplikovat ustanovení trestního řádu o sepsání protokolu podle ust. § 55 trestního řádu. V naprosté většině případů se úřední záznam sepisuje s osobou na místě přítomnou, tj. takovou, která se dostavila na výzvu policejního orgánu. Pokud to ale není možné, akceptuje praxe i úřední záznam o podaném vysvětlení telefonicky (zejména v případě, že se nejedná o zásadní výpověď ve věci) a v dnešní specifické době i čím dál více prostřednictvím videokonferenčního zařízení³⁰. Dle mého názoru je vhodnější sepisovat výpověď osoby podávající vysvětlení v první osobě a autenticky, zejména v případech, kdy skutečnosti v ní obsažené mohou mít význam pro trestní řízení. Nebývá ale úplnou výjimkou ani sepsání záznamu i ve třetí osobě. Praxe vyžaduje, pokud je to možné, aby byl úřední záznam osobou podávající vysvětlení podepsán, není to ovšem zákonnou podmínkou.³¹

Specifické úkony prováděné již v prověřování upravuje ust. § 158a trestního řádu. Jedná se o provedení výslechu svědka nebo rekognice jako neodkladného či neopakovatelného úkonu za přítomnosti soudce. Ty lze provést, pakliže prověřováním zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a takový postup je nutný ke zjištění jeho pachatele. K provedení těchto úkonů je třeba zaslat státnímu zástupci písemný návrh s odůvodněním. Ačkoliv to zákonné ustanovení výslovně nezmiňuje, z návrhu by mělo vyplynout, jaké důvody policejní orgán pro svůj postup shledává, a je třeba uvést, v čem je spatřována neodkladnost či neopakovatelnost procesního úkonu.³² Úloha soudce při provádění procesního úkonu spočívá v garanci zákonnosti. Soudce tedy procesní úkon neprovádí, tato úloha přísluší policejnímu orgánu. Stejně tak nemůže přezkoumávat důvody neodkladnosti či neopakovatelnosti úkonu, pokud k takovému závěru dojde státní zástupce. Soudce však může do úkonu zasáhnout, pakliže ho shledává jako

³⁰Viz § 111a tr. řádu.

³¹Srov. např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1214.: „*Podepisování úředních záznamů by jinak zásadně mělo být spíše výjimkou než pravidlem.*“

³²Srov. ust. § 160, odst. 4 věta třetí tr. řádu.

nezákonný.

Zmíněné ustanovení dále rozvádí § 158, odst. 9 trestního řádu. Zde je uvedeno, že za splnění shora uvedených podmínek se jako svědek před zahájením trestního stíhání vyslechne i osoba mladší osmnácti let a osoba, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti. Za stejných podmínek je možno vyslechnout i svědka, pokud se dá odůvodněně předpokládat, že prověřování bude trvat delší dobu, zároveň není možno zahájit trestní stíhání a hrozí-li ztráta důkazní hodnoty výpovědi, přičemž jeho výpověď může mít rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání, nebo pokud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že by mohl být na takovou osobu pro její výpověď vyvíjen nátlak, anebo hrozí z jiného důvodu, že její výpověď bude ovlivněna.

4.2. Operativně pátrací prostředky

V rámci přípravného řízení umožňuje trestní řád využití zvláštních prostředků, pakliže to situace vyžaduje. Ty jsou charakteristické tím, že mají utajený charakter a jejich uskutečňování je prováděno speciálními postupy, prostředky a metodami, které jsou většinou také utajované. Někteří autoři uvádějí, že jsou taktéž průzkumného charakteru, neboť jsou prováděny často na základě různých informačních signálů značně neurčité povahy. Operativně pátrací prostředky se využívají i nad rámec trestního řízení,³³ nicméně ty nejsou pro potřeby této práce tolik podstatné. Je to však třeba mít na paměti, aby nedocházelo k jejich záměně. Trestní řád rozeznává tři druhy operativně pátracích prostředků, jejichž účelem je především zabránit trestným činům či je odhalit a objasnit jejich pachatele. Jedná se o předstíraný převod ve smyslu ust. § 158c, sledování osob a věcí podle § 158d a použití agenta ve smyslu ust. § 158d. Operativně pátrací prostředky v rámci trestního řízení jsou používány výlučně policejními orgány, resp. jejich zvláštními útvary³⁴ a zpravidla ve stadiu prověřování, výjimečně pak i v rámci vyšetřování. Podle zákona je nepřípustné, aby použití operativně pátracích prostředků sledovalo jiný účel než získávání skutečností důležitých pro trestní řízení. Zvukové, obrazové a jiné záznamy, které při nich byly získány zákonným způsobem, lze použít v rámci trestního řízení jako důkaz. Je také třeba si uvědomit,

³³Např. za účelem pátrání po osobách a věcech.

³⁴Útvar zvláštních činností a Útvar speciálních činností služby kriminální policie a vyšetřování.

že použití těchto prostředků zpravidla představuje citelný zásah do základních práv osob podle Listiny, proto je možné je využít jen tehdy, pokud nelze sledovaného účelu dosáhnout jiným, méně invazivním způsobem, anebo by takové dosažení mělo být podstatně ztíženo. Chráněná práva a svobody lze i přesto omezit jen v míře nezbytně nutné. Použití agenta je pak dále podmíněno i existencí trestného činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, nebo trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, dále pro taxativně vyjmenované trestné činy nebo úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Nově připravovaná právní úprava prozatím používání operativně pátracích prostředků neupravuje, lze se domnívat, že tato materie nebyla dosud zpracována, ačkoliv je nepochybné, že konečná verze je bude zcela jistě obsahovat. Také z tohoto důvodu není na místě se operativně pátracími prostředky z hlediska jejich komparace hlouběji zabývat.

4.3. Skončení prověřování

Povinnost, jakým způsobem skočit prověřování, ukládá policejnímu orgánu ust. § 159 trestního řádu a následující. Policejní orgán má ze zákona určenou lhůtu dvou měsíců k prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení.³⁵ Tříměsíční lhůtu pak zákon ukládá pro prověřování jiných věcí spadajících do příslušnosti okresního soudu.³⁶ Pakliže se jedná o prověřování ve věci, která v prvním stupni spadá do příslušnosti krajského soudu, je daná lhůta šestiměsíční. Počátek běhu lhůty stanoví zákon od okamžiku přijetí skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.³⁷

Pakliže nebylo z nějakého důvodu prověřování skončeno v zákonné lhůtě, je podle ust. § 159, odst. 2 trestního řádu policejní orgán povinen státnímu zástupci písemně zdůvodnit, proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě prověřování ukončit, jaké úkony budou ještě provedeny a jak dlouho ještě má prověřování trvat. Státní zástupce může na základě výkonu svých dozorových pravomocí policejnímu

³⁵ Zkrácené přípravné řízení a lhůty s ním související jsou uvedeny v ust. § 179a tr. řádu a následujících, řízení před samosoudcem § 314a tr. řádu a násl.

³⁶ Tj. přečiny a zločiny s horní hranicí trestní sazby nad pět let a zvláště závažné zločiny, pakliže tyto nespádají do věcné příslušnosti krajského soudu.

³⁷ K počítání lhůt v trestním řízení viz ust. § 60 a násl. tr. řádu.

orgánu stanovit odlišnou lhůtu ke skončení prověřování i pozměnit úkony, které má policejní orgán provést. Pokud ani v rámci prodloužené lhůty není prověřování stále skončeno, podle ust. § 159, odst. 3 trestního řádu již tentokrát musí policejní orgán předložit státnímu zástupci spis s odůvodněným návrhem na jeho prodloužení. Postup státního zástupce je stejný jako v případě prvního prodloužení lhůty.

4.3.1. Odložení nebo jiné vyřízení věci

Pokud policejní orgán v rámci prověřování provede všechny nezbytné úkony a provedení dalších úkonů není možné, tj. svou činností vyčerpá své zákonné možnosti v rámci trestního řízení, musí stanovit, jak dále postupovat. Jestliže dosud zjištěné skutečnosti neopravňují zahájení trestního stíhání konkrétní osoby (viz. dále), musí policejní orgán rozhodnout ve věci o jejím odložení nebo jiném vyřízení.

Odložení věci upravují jednotlivá ustanovení § 159a trestního řádu. Jedná se zcela jistě o nejběžnější postup skončení prověřování, pakliže není zahájeno trestní stíhání. Uvedené ustanovení uvádí podmínky a jednotlivé alternativní situace, za nichž je možné odložení věci realizovat. Odložení věci má formu usnesení a doručuje se poškozenému³⁸ (je-li znám), který má právo podat proti němu stížnost. Podání stížnosti má v tomto případě odkladný účinek. Usnesení policejního orgánu je také třeba do 48 hodin doručit státnímu zástupci. V případě oznamovatele, který požádal o vyrozumění podle ust. § 158, odst. 2 trestního řádu, tento se pouze vyrozumívá. Vyrozumění má také zpravidla písemnou formu, ale není možné proti němu podat opravný prostředek, jako je tomu u usnesení.³⁹ V případě, že stížnost proti usnesení nebyla podána či byla státním zástupcem zamítnuta,⁴⁰ nabývá usnesení právní moci. Pravomocné usnesení však nevytváří překážku věci rozhodnuté (rei iudicatae).⁴¹

V prvním odstavci zmíněného ustanovení je uvedeno, že policejní orgán či státní zástupce věc odloží usnesením,⁴² jestliže není na místě věc na místě vyřídit jinak. Takovým jiným vyřízením může být zejména odevzdání věci příslušnému

³⁸Viz ust. § 43 a násl. Tr. řádu

³⁹V praxi ovšem obsahuje poučení o možnosti podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu státním zástupcem podle ust. § 157a tr. řádu.

⁴⁰Viz ust. § 148 tr. řádu.

⁴¹Srov. ust. § 11 tr. řádu

⁴²V praxi bývá odložení věci státním zástupcem podle ust. § 159a, odst. 1 a odst. 5 tr. řádu realizováno velmi zřídka z důvodu přezkumu opravného prostředku, tj. stížnosti, kterou je pak třeba předložit nadřízenému státnímu zastupitelství.

orgánu k projednání přestupku nebo ke kázeňskému nebo kárnému projednání (nejsou-li již promlčeny). Zákon zde vymezuje tři způsoby, podle nichž lze postupovat - odkládají se takto věci, které byly na základě provedeného prověřování vyhodnoceny, že nejsou trestnými činy vůbec (např. nejde o trestný čin podvodu při neúplném dodržení zakázky na zhotovení díla), anebo v nich je spatřováno protiprávní jednání naplňující skutkovou podstatu některého z přestupků (např. když jeden soused dal druhému ve vypjaté situaci facku, zpravidla nepůjde o trestný čin výtržnictví) nebo kázeňského či kárného provinění. Pokud je věc odevzdána k projednání přestupku nebo kázeňskému či kárnému projednání, není o tomto vydáno usnesení, ale toliko opatření. V jeho případě nejsou kladeny tak striktní požadavky na formální náležitosti, zejména co do odůvodnění, a není proti němu ani přípustná stížnost. Zákon pro tento postup nepoužívá označení odložení věci, ale jiné vyřízení věci.

Podle odstavce druhého ust. § 159a tr. řádu, státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání věc odloží, je-li trestní stíhání nepřípustné ze zákonného důvodu taxativně vyjmenovaného v ust. § 11 tr. řádu. Tímto způsobem se rozhoduje o věcech, kde by sice jinak byly dány důvody pro zahájení trestního stíhání, avšak jeho zahájení brání nějaká zákonná překážka. Také v tomto případě je rozhodováno usnesením.

Odstavec třetí upravuje postup státního zástupce nebo policejního orgánu v případech neúčelnosti trestního stíhání, a to vzhledem k okolnostem taxativně uvedeným v ust. § 172, odst. 2 písm. a) nebo b). Těmi může být jednak skutečnost, že zamýšlené trestní stíhání, resp. trest v něm uložený by byl zcela bez významu vedle trestu, který má obviněného podle očekávání postihnout či mu již byl uložen, a jednak pokud již bylo o skutku obviněného rozhodnuto jiným orgánem. Zákon přímo uvádí, že se jedná o rozhodnutí kázeňské, kárné, vydané cizozemským soudem nebo úřadem, případně také mezinárodním trestním soudem, mezinárodním soudním tribunálem, a za určitých podmínek též obdobným mezinárodním soudním orgánem s působností v trestních věcech.

Podobně je konstruován i odstavec čtvrtý. Ten ukládá pravomoc toliko státnímu zástupci, aby ve věci rozhodl o jejím odložení, jestliže z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172, odst. 2 písm. c) tr. řádu. Toto ustanovení představuje vyjádření zásady oportunity jakožto procesněprávního korektivu legální definice trestného činu podle ust. § 13, odst. 1 trestního zákoníku. Státní zástupce jej může použít, *„jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho*

následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo“.⁴³ Uvedené ustanovení bývá podrobováno kritice vzhledem k nejasnosti, za jakých okolností, hledisek a situací má být podle něj rozhodnuto.

Posledním důvodem pro skončení prověřování odložením věci je situace uvedená v odstavci pátém ust. § 159a trestního řádu, tedy když se nepodaří zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Usnesení je oprávněn vydat jak policejní orgán, tak státní zástupce. Tohoto ustanovení se použije v případech, kdy je sice na základě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn, že byl spáchán trestný čin, není však známá osoba pachatele. V praxi se hojně vyskytují případy, kdy pachatel není znám buď vůbec, anebo provedeným prověřování je založeno určité podezření ve vztahu ke konkrétní osobě, ale pouze na základě daného množství a kvality zjištěných informací není proti ní možné zahájit trestní stíhání. Jelikož není vyloučeno, že ke zjištění nových skutečností může kdykoliv dojít, toto ustanovení přímo uvádí, že pokud důvody pro jeho aplikaci pominou, trestní stíhání se zahájí.

4.3.2. Dočasné odložení trestního stíhání

V rámci ukončení prověřování lze kromě shora uvedených způsobů využít v určitých případech i institut dočasného odložení trestního stíhání, které je upraveno v ust. § 159b až 159d trestního řádu. Podle § 159b lze trestní stíhání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu dočasně odložit, pakliže má tento postup význam ve vztahu k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, případně jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů. Smysl takového postupu tkví zejména v taktickém významu při rozkrývání výše uvedené trestné činnosti, kdy by okamžité zahájení trestního stíhání osoby podezřelé z trestného činu mohlo ohrozit výsledek trestního řízení ve vztahu k dalším spolupachatelům nebo účastníkům související nebo společné trestné činnosti. Uvedený postup je průlomem do zásady oficiality a legality, proto jej lze použít jen za přesně vymezených podmínek. V tomto ohledu se jedná zejména o souhlas státního zástupce s rozhodnutím policejního orgánu o takovém postupu, pokud ve

⁴³§ 172, odst. 2 písm. c) tr. řádu.

věci státní zástupce nerozhodne sám. Z tohoto důvodu lze dočasně odložit trestní stíhání pouze po dobu dvou měsíců, ale je možné jí opakovaně prodlužovat o další dva měsíce, pokud jsou pro takový postup dány objektivní důvody. Prodloužení lhůty je opět podmíněno souhlasem státního zástupce.

Zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání podle ust. § 159c trestního řádu se do tohoto předpisu dostalo teprve nedávnou novelou z roku 2016. Jedná se o ustanovení, které reflektuje současný trend boje s trestnou činností korupčního charakteru a představuje možnost dočasného odložení trestního stíhání osoby podezřelé ze spáchání vybraných (taxativně vyjmenovaných) korupčních trestných činů.

Na rozdíl od ust. § 159b trestního řádu, které upravuje dočasné odložení trestního stíhání z důvodu určitých procesních překážek, pro něž není možné v řízení pokračovat, zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání obsahuje částečně i hmotněprávní podmínky, na jejichž základě dochází k obligatornímu odložení trestního stíhání a záleží na nich také další postup. Při jejich splnění totiž dochází k rozhodnutí o nestíhání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ve smyslu ust. § 159d trestního řádu. V případě nesplnění podmínek je trestní stíhání zahájeno.

5. Zahájení trestního stíhání

Jak již zaznělo výše v pasáži k odložení věci, provedením prověřování před orgány činnými v trestním řízení mohou teoreticky vyvstat dvě různé situace. Z toho vždy dojde jen k jedné z nich. Pokud orgány činné v trestním řízení prověřování neskončí postupem podle § 159a až 159d trestního řádu, je na místě posunout se do další fáze přípravného řízení. Tou je vyšetřování, jehož počátek se odvíjí od zahájení trestního stíhání podle hlavy desáté trestního řádu (viz níže také § 161 tr. řádu).

Trestní stíhání je zahájeno podle ust. § 160, odst. 1 trestního řádu, pokud dosud zjištěné a odůvodněné skutečnosti v rámci prověřování nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn i závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného. Zároveň musí platit, že ve věci není dán postup podle výše popsaných ustanovení § 159a odst. 2 a 3, § 159b odst. 1, 3 a 4 nebo § 159c odst. 1 trestního řádu. Novelou trestního řádu z roku 2001⁴⁴ se změnil způsob zahájení trestního stíhání, to se zahajuje usnesením o zahájení trestního stíhání. Proti usnesení může obviněný podat řádný opravný prostředek, kterým je stížnost. Tu je třeba podat do tří dnů od doručení usnesení⁴⁵. Stížnost nemá odkladný účinek. Ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba uvést popis skutku, z kterého je konkrétní osoba viněna. Popis skutku musí být takový, aby nemohl být zaměněn s jiným, a musí být uvedeno zákonné označení trestného činu podle trestního zákoníku, který je v popsaném skutku spatřován. Obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké je třeba uvést o osobě obžalovaného v rozsudku. Usnesení je také nezbytné odůvodnit a musí obsahovat poučení. V odůvodnění usnesení je třeba přesně označit skutečnosti, které dokládají závěr o důvodnosti trestního stíhání.

Opis usnesení o zahájení trestního stíhání se doručuje obviněnému a nelze jej doručit fikcí.⁴⁶ Doručení musí být provedeno nejpozději na počátku prvního výslechu, v takovém případě není vyloučeno ani doručení tzv. krátkou cestou, kterým se rozumí osobní předání na místě, před konáním úkonu. Opis usnesení je také třeba doručit státnímu zástupci a obhájci, zde je dána lhůta 48 hodin, do nichž

⁴⁴Novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb.

⁴⁵§ 160, odst. 7 tr. řádu.

⁴⁶§ 64, odst. 4, 5 tr. řádu.

jím musí být usnesení doručeno. V praxi se již naprostá většina písemností doručuje elektronicky, do datové schránky, proto nečiní problém tuto lhůtu dodržet. Občas ale dochází k případům, kdy je usnesení o zahájení trestního stíhání policejním orgánem zasláno najednou, jak poštou obviněnému (který zpravidla nedisponuje datovou schránkou), tak do datové schránky jeho obhájce. Může k tomu dojít zejména v případech, kdy musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení z důvodu nutné obhajoby.⁴⁷ V takovém případě často nastává situace, kdy je usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno pouze obhájci do datové schránky, ale nikoliv již samotnému obviněnému na jím uvedenou adresu, na které se mnohdy vůbec nezdržuje. Obhájce po doručení usnesení trestního stíhání okamžitě podává jménem obviněného proti usnesení stížnost, ačkoliv obviněný formálně ještě nenabyl svého procesního postavení ve smyslu ust. § 32 trestního řádu⁴⁸. Věc se pak naprosto zbytečně komplikuje, proto je vhodnější zvolit takový postup, kdy je doručení obviněnému prokazatelné.

Trestní řád dále uvádí některé další případy, kdy se doručuje opis usnesení o zahájení trestního stíhání i dalším osobám. Jedná se zejména o poškozeného, pokud o to výslovně požádá, a dále o vedoucí představitele advokátní komory a bezpečnostních sborů, je-li trestně stíhán jejich člen, zaměstnanec nebo příslušník. Ustanovení o zahájení trestního stíhání také ve svém odstavci třetím a čtvrtém upravuje neodkladné a neopakovatelné úkony, o nichž se již hovořilo v přecházející pasáži. Zatímco odstavec třetí upravuje speciální postup při zahájení trestního stíhání jiným policejním orgánem, než příslušným, pokud jsou splněny zákonné podmínky, odstavec čtvrtý pak obsahuje legální definici pojmů neodkladný a neopakovatelný úkon.

Ustanovení o zahájení trestního stíhání podle § 160 upravuje také případy, kdy v průběhu vyšetřování vyjde najevo, že se obviněný dopustil i dalšího skutku, vedle toho, pro který je již stíhán. Není to situace nikterak neobvyklá a v takovém případě se vydává další usnesení o zahájení trestního stíhání s výslovným odkazem na § 160, odst. 1 a 5 trestního řádu a platí pro něj totožné podmínky při jeho doručování. V tomto případě je třeba mít na paměti, že pokud se obviněný dopouští trestné činnosti opakovaně, mohou být ve věci dány důvody vazby podle ust. § 67 trestního řádu. Velmi často se také stává, že během vyšetřování vyjde najevo, že skutek, pro nějž bylo zahájeno trestního stíhání, je jiným trestným činem. Děje se

⁴⁷§ 36 – 36b tr. řádu.

⁴⁸§ 32 tr. řádu „*Toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160).*“

tak například v případě trestného činu krádeže, kdy nemusí být při zahájení trestního stíhání přesně známá škoda na odcizení. Ta se následně odborným vyjádřením či znaleckým posudkem zvýší nebo naopak sníží, což má vliv na právní kvalifikaci stíhaného trestného činu. V takovém případě má policejní orgán povinnost upozornit na tuto skutečnost obviněného a učinit záznam do protokolu. V praxi se tato situace většinou řeší tím, že je obviněnému (případně obhájci) zasláno písemné upozornění, že taková situace nastala, s poučením, že se k věci může osobně vyjádřit do protokolu.

5.1. Vyšetřovací orgány

Stávající právní úprava ve svém ust. § 161 trestního řádu upravuje legální definici vyšetřování, když stanovuje, že „*vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu.*“⁴⁹ Vyšetřování konají v naprosté většině případů útvary Policie České republiky, které mají za povinnost vzájemně spolupracovat⁵⁰. Pokud prověřování vedl policejní orgán, který není oprávněn konat vyšetřování, bez odkladu věc předloží policejnímu orgánu oprávněnému konat vyšetřování.⁵¹ Zákon může stanovit v tomto ohledu odchylné podmínky o konání vyšetřování i jinými orgány, jak je uvedeno v § 161, odst. 2) až 7). V praxi se v tomto ohledu nejvíce uplatňuje vyšetřování Generální inspekci bezpečnostních sborů a v menší míře státním zástupcem. Nově navrhovaná právní úprava trestního řádu přesunula příslušná ustanovení o vyšetřovacích orgánech do své Hlavy druhé – subjekty a strany.⁵²

5.2. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní řád výslovně upravuje, že u určitých taxativně vymezených

⁴⁹§ 161, odst. 1 tr. řádu.

⁵⁰Srov. ust. § 161, odst. 8 tr. řádu.

⁵¹§ 162, odst. 1 tr. řádu a Závazný pokyn policejního prezidenta č. 103/2013, o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení.

⁵²Možno srov. §40, §41 nového trestního řádu.

trestných činů lze trestní stíhání zahájit nebo v zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného.⁵³ Toto ustanovení tak představuje průlom do zásady legality a oficiality, neboť preferuje zájem poškozeného, který má blízký vztah k pachateli, a který může být v důsledku potrestání pachatele nepřímo poškozen, nad zájmem státu, jak je vyjádřen především v ust. § 1 trestního řádu. Modifikaci tohoto ustanovení představuje oprávnění poškozeného vzít svůj souhlas zpět a také nemožnost udělit souhlas, pokud byla trestným činem způsobena smrt, poškozený není objektivně schopen souhlas vážně udělit pro svůj duševní stav nebo pro svůj nízký věk a také, pokud je zřejmé, že souhlas nemohl být dán vážně, protože byl učiněn v důsledku tísně vyvolané výhrůžkami, nátlakem, nadřizeností nebo podřizeností. Poškozený také svůj souhlas musí udělit buďto ihned, nejpozději však do lhůty stanovené dle konkrétních okolností případu policejním orgánem, nejdéle však 30 dní od výzvy policejního orgánu, aby tak učinil. Jedná se o lhůtu prekluzivní, po jejím uplynutí tedy již nelze souhlas udělit.

5.3. Postup při vyšetřování

Ustanovení § 164 trestního řádu, upravující postup při vyšetřování, představuje jádro úpravy činností policejního orgánu v této fázi přípravného řízení. Jedná se o soubor práv a povinností, které policejnímu orgánu trestní řád ukládá, tak aby mohlo být dosaženo účelu trestního řízení.

V rámci uvedeného ustanovení je upraveno, že policejní orgán má postupovat při vyšetřování z vlastní iniciativy, samostatně a na vlastní odpovědnost⁵⁴ takovým způsobem, aby došlo co nejrychleji a v potřebném rozsahu k vyhledání důkazů sloužících k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu. Při tomto má postupovat v souladu se svým oprávněním podle ust. § 158, odst. 3 a 5 trestního řádu (podrobně popsáno výše) a provádí úkony podle hlavy čtvrté trestního řádu (zajištění osob a věcí důležitých pro trestní řízení), k nimž je oprávněn. Pokud provádí výslechy svědků, může tak činit, pokud se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon, má-li být vyslechnuta osoba mladší osmnácti let nebo osoba, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, případně také pokud zjištěné

⁵³Srov. ust. § 43 tr. řádu.

⁵⁴Vyjma případů, kdy je vázán souhlasem státního zástupce – viz. ust. § 164, odst. 5 trestního řádu.

skutečnosti nasvědčují tomu, že na svědka by mohl být činěn nátlak z důvodu jeho výpovědi. Jinak svědky a poškozené vyslýchá, pouze hrozí-li, že by nebyli schopni si předmětné skutečnosti náležitě zapamatovat či je reprodukovat, zejména proto, že vyšetřování může z důvodu své složitosti trvat delší dobu. Policejní orgán také nemusí opakovat již provedené úkony ještě před zahájením trestního stíhání, pakliže byly tyto provedeny zákonným způsobem. Co se týká takto provedených výslechů svědků, provede buď takový úkon znovu, je-li to možné, anebo musí obviněného poučit, že se může opakování výslechu domáhat před soudem. Dále musí policejní orgán v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností⁵⁵ vyhledávat a za stanovených podmínek též provádět důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch obviněného či nikoliv. Zároveň se musí řádně vypořádat i s důkazy navrhovanými obviněným v rámci jeho práva na obhajobu. Pokud takové návrhy nejsou zcela bezvýznamné, musí je pečlivě přezkoumat. Zároveň nesmí obviněného žádným způsobem nutit k jeho výpovědi, resp. doznání.

5.4. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování

Policejní orgán může podle ust. § 165 trestního řádu umožnit obviněnému, případně jeho obhájci, účast na procesních úkonech. Jedná se o průlom do zásady neveřejnosti úkonů přípravného řízení a jeho smyslem je zajistit plnou využitelnost protokolů o procesních úkonech přípravného řízení také ve stádiu řízení před soudem. Účast obviněného u procesních úkonů může být policejním orgánem připuštěna zejména tehdy, nemá-li sám obhájce a úkon, jehož se má účastnit, spočívá ve výslechu svědka majícího právo odepřít výpověď.⁵⁶ Účastní-li se obviněný vyšetřovacího úkonu, musí mu být umožněno, aby mohl klást otázky vyslýchaným svědkům. Obhájce⁵⁷ má právo být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, a to již od počátku vyšetřování, tj. od zahájení trestního stíhání. Za tímto účelem musí být policejním orgánem včas vyrozuměn o konání úkonu, tj. o jaký druh úkonu se jedná, kdy bude proveden a kde. Výjimkou jsou případy, kdy nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Stejně policejní orgán postupuje, i pokud

⁵⁵§ 2, odst. 5 tr. řádu

⁵⁶§ 100, odst. 2 tr. řádu.

⁵⁷Srov. ust. § 35 tr. řádu.

vyrozumívá o procesním úkonu obviněného. Obhájce má právo klást otázky vyslychaným svědkům i obviněnému, jakmile policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může naopak vznášet kdykoliv v jeho průběhu, neboť jedině tak lze zachovat smysl podávání námitek. Při výslechu svědka utajené totožnosti nesmí mít obhájce možnost zjistit jeho totožnost. Policejní orgán má z tohoto důvodu povinnost přijmout nezbytná opatření.

Naplnění výše uvedených ustanovení v praxi obvykle nečiní zásadnější problémy, snad jen vyjma případů, kdy je předmětem sporu skutečnost, zda byli obviněný a obhájce vyrozuměni náležitě a včas, případně též, pokud se z úkonu omluvili a požadují jeho provedení v náhradním termínu. Občas se lze setkat se situací, kdy obhájce požaduje být přítomen všem úkonům policejního orgánu. Zde je potřeba posoudit, zda se při provádění úkonu jedná o úkon, který může být použit jako důkaz před soudem, neboť v opačném případě nemá obhájce právo se jej účastnit.

5.5. Skončení vyšetřování

Stanovit skončení vyšetřování je oprávněn v přípravném řízení policejní orgán. Může tak učinit, pokud uzná, že jeho výsledky postačují k podání obžaloby, tedy že byly vyčerpány všechny důkazní možnosti k zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro podání obžaloby nebo rozhodnutí ve věci jiným způsobem než podáním obžaloby.⁵⁸ S momentem skončení vyšetřování je spjat především institut prostudování spisu obhájcem a obviněným, nově i poškozeným, pokud podal návrh na náhradu škody v rámci trestního řízení.⁵⁹ Uvedené osoby mají možnost spisový materiál prostudovat v přiměřené době a musí být na tuto možnost upozorněny nejméně 3 dny předem. Tuto lhůtu je možné se souhlasem dotčené osoby zkrátit. Při prostudování spisu mohou osoby činit návrhy na doplnění vyšetřování, s nimiž má policejní orgán povinnost se vypořádat. O provedení úkonu sepíše policejní orgán záznam a také sdělí tomu, kdo navrhoval doplnění vyšetřování, jakým způsobem s jeho návrhy naložil. Pakliže se oprávněná osoba k úkonu nedostaví, ačkoliv o něm byla řádně vyrozuměna, postupuje policejní orgán, jako by k úkonu došlo, a tuto skutečnost

⁵⁸ Ve smyslu ust. § 171 – 173, § 307, § 309 tr. řádu nebo § 70 zák. o soudnictví ve věcech mládeže.

⁵⁹ Viz. ust. § 43, odst. 3 tr. řádu.

pouze poznamená do záznamu. Poté policejní orgán, který skončí vyšetřování, předloží státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů, případně též zdůvodní, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů anebo učiní státnímu zástupci návrh na některé jiné rozhodnutí ve věci (viz. výše).

Prostudování spisu v rámci skončení vyšetřování je důležitým komponentem práva na obhajobu, neboť obviněný a obhájce mimo jiné získají možnost seznámit se s konečnou podobou spisového materiálu a skutečnostmi v něm obsaženými, které budou předloženy soudu k rozhodnutí. V praxi bývá spíše výjimečně problematické stanovit přiměřenou dobu nutnou k prostudování spisu, zejména pak u rozsáhlých a závažných trestních kauz, které jsou zaznamenány na mnoha stranách úředních listin a dalších důkazních prostředků. V takovém případě může prostudování spisu trvat řádově i týdny.

Osobně vnímám oprávnění poškozeného prostudovat v určitých případech trestní spis jako dobrou myšlenku zákonodárce přiznat mu dostatečné oprávnění k možnosti uplatnění svých práv. Praxe se však v tomto ohledu ukázala jako diametrálně odlišná. Dovolím si tvrdit, že sám jsem při výkonu svého povolání, i spolu s dalšími kolegy, vyrozuměl přinejmenším stovky poškozených o jejich možnosti seznámit se s trestním spisem před podáním návrhu na obžalobu, přičemž po dobu, co tento institut platí, svého oprávnění nevyužil snad vůbec žádný. V tomto ohledu je možná na místě uvažovat ve smyslu *de lege ferenda*, zda je na místě přiznávat taková oprávnění, která zůstávají stranou zájmu oprávněných osob. Uvedený postup je totiž také zcela v zásadním rozporu se zásadou rychlosti a ekonomiky trestního řízení, neboť v rámci ukončení vyšetřování policejní orgán o prostudování spisu vyrozumívá zpravidla jednoho obviněného, nanejvýše několik. Poškozených v konkrétních kauzách jsou však mnohdy i desítky a vyrozumívání je tak časově i ekonomicky náročné.

S ustanovením o skončení vyšetřování váže trestní řád i § 167, který upravuje procesní lhůty v rámci vyšetřování. Pokud vyšetřovaná trestní věc spadá do příslušnosti samosoudce⁶⁰, je policejní orgán povinen skončit vyšetřování nejpozději do dvou měsíců od zahájení trestního stíhání. V případě, že je v řízení dána příslušnost okresního soudu, lhůta je stanovena tříměsíční od okamžiku zahájení trestního stíhání. Pokud se nepodaří ve stanovených lhůtách vyšetřování

⁶⁰Vi. ust. § 314a tr. řádu.

ukončit, což se velmi často také stává, musí policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodnit, proč to nebylo možné, jaké úkony ve věci zbývají učinit a jak dlouho má vyšetřování ještě trvat. Státní zástupce může z výkonu své pravomoci policejnímu orgánu změnit výčet zamýšlených úkonů i sám stanovit další lhůtu pro vyšetřování. V případě nedodržení zákonné lhůty také musí státní zástupce z důvodu výkonu dozoru provádět pravidelné měsíční prověrky v rámci vyšetřování.

5.6. Zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů

Nynější právní úprava ve svých ust. § 168 – 170 trestního řádu zakotvuje i zvláštní ustanovení pro provádění tzv. rozšířeného vyšetřování.⁶¹ Tato ustanovení byla dříve označena jako vyšetřování nejzávažnějších trestných činů. Z tohoto názvu je patrné, že tvoří rámec pro postup orgánů činných v trestním řízení ve vyšetřování, které bylo vedeno ve věci, v níž je příslušný konat řízení v prvním stupni krajský soud.⁶² Zmíněná ustanovení zavádí jisté specifické postupy v rámci vyšetřování, především se jedná o extenzivní přístup v rámci výslechů svědků již v přípravném řízení, kdy se neaplikuje postup podle ust. § 164, odst. 1 trestního řádu.

Nově navrhovaná právní úprava, jak bude rozebráno v části druhé této práce, od koncepce tzv. rozšířeného vyšetřování zřejmě upustila, neboť příslušná ustanovení jej upravující byla vypuštěna.

5.7. Rozhodnutí v přípravném řízení

Oddíl čtvrtý trestního řádu upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, konkrétně státního zástupce poté, co byly provedeny úkony v rámci přípravného řízení a je třeba na základě vyhodnocení situace rozhodnout, jakým směrem dále postupovat. Trestní řád v tomto ohledu rozlišuje několik možných postupů vázaných na konkrétní skutkový a právní stav daného případu.

⁶¹Rozšířené vyšetřování není termín zákonný, ale je užíván některými autory – srov. Např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1169.

⁶²Viz § 17 tr. řádu.

5.7.1. Postoupení věci jinému orgánu

V první řadě je možné podle ust. § 171 tr. řádu, aby státní zástupce věc postoupil jinému orgánu, pokud byly v rámci přípravného řízení zjištěny takové skutečnosti, které opravňují učinit závěr, že nedošlo sice ke spáchání trestného činu, nicméně skutek, který byl posuzován, by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přešůpek nebo kárné provinění. Státní zástupce takto rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost. Může ji podat obviněný i poškozěný, přičemž podání stížnosti má odkladný účinek. Státní zástupce taktěž musí pravomocně usnesení o postoupení věci bezodkladně doručit na Nejvyšší státní zastupitelství.

5.7.2. Zastavení trestního stíhání

Jedná se o postup ve věci upravený v ust. § 172 trestního řádu. To opravňuje, resp. ukládá státnímu zástupci, aby v taxativně uvedených případech trestní stíhání zastavil, přičemž takový postup je vhodný vzhledem ke konkrétním okolnostem případu. Ustanovení odstavce prvního upravují právě případy, kdy je zastavení trestního stíhání dáno obligatorně a státní zástupce musí tohoto postupu využít, je-li splněna některá ze zákonných podmínek. Těmi jsou, pokud není pochyb, že stíhaný skutek se nestal, případně se stal, ale nejedná se o trestný čin a zároveň není splněn důvod pro jeho postoupení. Dále se jedná o případy, kdy se nepodařilo prokázat, že by se stíhaného skutku dopustil obviněný, v případech nepřipustnosti trestního stíhání podle ust. § 11 trestního řádu, pokud byl obviněný nepřičetný v době spáchání svého činu anebo došlo-li k zániku trestnosti jeho činu.

Ustanovení podle odstavce druhého pak dávají státnímu zástupci možnost trestní stíhání zastavit, přičemž v tomto případě je nadán diskreční pravomocí věc sám posoudit a následně na základě svého vlastního hodnocení ve věci rozhodnout. Státní zástupce takto může postupovat, pokud je trestní stíhání vedeno pro trestný čin, za který obviněnému hrozí trest, jenž by byl zcela bez významu vedle trestu, který má obviněného podle očekávání postihnout nebo mu již byl uložen pro jiným spáchaným trestným čin. Dále, bylo-li o skutku již rozhodnuto jiným orgánem v rámci kázeňského nebo kárného řízení či v řízení před soudem nebo úřadem vedeným v cizině. Zároveň musí být splněna podmínka, že takové rozhodnutí věci

lze považovat za dostatečné. Poslední možnost, kdy může státní zástupce svým rozhodnutím trestní stíhání zastavit, vyjadřuje zásadu oportunity v trestním řízení coby procesněprávního korektivu. Je tomu tak, pokud „*vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.*“⁶³

Také v případech, kdy státní zástupce zastavuje trestní stíhání, rozhoduje usnesením, pro něž platí stejná pravidla jako v případě postoupení věci jinému orgánu. Výjimku zde tvoří možnost obviněného prohlásit v případech, kdy státní zástupce rozhoduje na základě své diskreční pravomoci podle odstavce druhého, že na projednání věci trvá. V takovém případě se v řízení pokračuje.

5.7.3. Přerušování trestního stíhání

Institut přerušování trestního stíhání podle ust. § 173 tr. řádu představuje postup státního zástupce mající zatímní povahu a spočívající ve vyřízení věci bez vydání meritorního rozhodnutí. Státní zástupce podle něj postupuje v taxativně uvedených případech, kdy je dána objektivní překážka, pro niž nelze ve věci dále postupovat jinak, zejména postavit obviněného před soud. Takovou překážkou je podle zmíněného ustanovení nepřítomnost obviněného, jeho duševní porucha nebo jiná těžká choroba, dočasná exempce obviněného z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, případ kdy byl obviněný vyhoštěn nebo vydán do ciziny, či pokud nebylo prozatím provedeno přezkumné řízení v rámci pravomocného rozhodnutí ve věci v rámci řízení o přestupku vedeného pro totožný skutek.⁶⁴

Ještě před tím, než státní zástupce zatímně rozhodne o přerušování trestního stíhání, je třeba učinit takové úkony, které jsou nezbytné k zabezpečení úspěšného provedení trestního stíhání. Takové zajišťování je možné činit i během doby přerušování trestního stíhání. V případě odpadnutí důvodu, pro něž bylo trestní řízení přerušeno, rozhodne státní zástupce, že v trestním řízení má být pokračováno. Poškozený má právo být o přerušování vyrozuměn a z povahy věci tak nemůže proti

⁶³§ 172, odst. 2 písm. c) tr. řádu

⁶⁴V tomto případě zároveň státní zástupce musí podat podnět k vyvolání přezkumného řízení před příslušným správním orgánem.

tomuto postupu podávat opravný prostředek.

5.8. Dozor státního zástupce

Dozorová oprávnění státního zástupce jsou upravena v ust. 174 až 175 tr. řádu a obsahově navazují na ust. § 4, odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství a také rozvádějí obecnou úpravu ve smyslu ust. § 157, odst. 2 tr. řádu. Posílení role státního zástupce v rámci přípravného řízení bylo do trestního řádu zavedeno již zmiňovanou novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., což se promítlo i do ustanovení o výkonu dozoru v přípravném řízení. Státní zástupce musí mít z povahy svého postavení v rámci trestního řízení takovou možnost vytvořit si pro plnění svých úkolů potřebné předpoklady, aby mohl dosáhnout účelu trestního řízení, který je mu stanoven zákonem při výkonu jeho činnosti.

Úkolem státního zástupce v přípravném řízení je tedy jednak dohlížet na zachování zákonnosti v přípravném řízení a dále v souladu s postupem policejního orgánu provést přípravu trestní věci do takového stadia, resp. podoby, která umožňuje její předložení soudu, případně jiné vyřízení. Za tímto účelem je státní zástupce oprávněn ukládat policejnímu orgánu závazné pokyny k vyšetřování trestných činů, vyžadovat od policejního orgánu dokumenty, materiály, zprávy o spáchaných trestných činech za účelem jejich prověrky, účastnit se úkonů policejního orgánu či tyto úkony, případně celé vyšetřování, sám vést. Zároveň je oprávněn v kterékoliv věci vydat rozhodnutí podle příslušných ustanovení trestního řádu pro policejní orgán. Dále je oprávněn vracet policejnímu orgánu trestní věci s pokyny k jejímu doplnění, rušit nezákonná nebo nedůvodná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, nahrazovat je vlastními a přikázat, aby nadále úkony v trestní věci prováděl jiný policista služebně zařazený na příslušném útvaru.

Následné ustanovení § 175 trestního řádu pak upravuje výlučná oprávnění státního zástupce, která může v průběhu trestního řízení využít. Jedná se o výše uvedené vydání rozhodnutí o zastavení, podmíněném zastavení nebo přerušení trestního stíhání či postoupení věci jinému orgánu, podání obžaloby, sjednání dohody o vině a trestu, včetně podání příslušného návrhu soudu⁶⁵, rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby, nechat zajistit majetek obviněného či takové nařízení zrušit, zajistit nárok poškozeného na náhradu škody či jej zrušit,

⁶⁵§ 175a tr. řádu.

rozhodnout o zničení zajištěné věci, nařídít exhumaci mrtvoly, podat návrh na vyžádání obviněného z ciziny nebo na vydání evropského zatýkacího rozkazu a provést předběžné šetření v extradičním řízení nebo jemu odpovídajícímu řízení podle evropského zatýkacího rozkazu.

Jelikož nově navrhovaná úprava trestního řádu již zřejmě nepočítá s vymezením pravomocí zástupce v rámci přípravného trestního řízení právě v oddílu mu v tomto předpise věnovaném, zmíním její zatímní koncepci na tomto místě.

Jak je již na jiných místech této práce uvedeno, nově připravovaná právní úprava vyčlenila subjektům zúčastněným na trestním řízení zvláštní hlavu – Hlavu II. Zde koncentrovala všechny normy týkající se subjektů a stran a zakotvuje tak i postavení státního zástupce v celém trestním řízení. Ve srovnání se současnou právní úpravou došlo k podstatnému rozšíření nových ustanovení, zejména z toho důvodu, že byly do zákona převzaty dosud podzákoné normy upravené vyhláškou č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli. Tato ustanovení jsou především kompetenční povahy, tedy řeší problematiku příslušnosti v různých případech. Jednotlivá oprávnění státního zástupce v rámci přípravného řízení zatím v rámci nové právní úpravy upravena nejsou, proto nelze jejich bližší srovnání provést.

5.9. Mimořádné kasační oprávnění a dohoda o vině a trestu

K oddílu o dozoru státního zástupce v přípravném řízení bylo také vloženo ust. § 174a tr. řádu, které upravuje tzv. mimořádné kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce. To mu umožňuje ve lhůtě tří měsíců od právní moci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o nestíhání podezřelého ve smyslu ust. § 15d, odst. 1 tr. řádu, dále usnesení, kterými se zastavuje trestní stíhání nebo postupuje věc.⁶⁶ Nejvyšší státní zástupce také může v rámci své pravomoci vyžadovat od nižších státních zástupců příslušné materiály a dokumenty, včetně zpráv ve věci a trestních spisů a provádět v nich prověrky. Právním názorem, který nejvyšší státní zástupce vyjádří při zrušení takového usnesení, je podřízený státní zástupce vázán a má za povinnost se jím řídit při svém dalším postupu ve věci, v

⁶⁶Srov. ust. § 173a tr. řádu.

níž dochází k pokračování řízení. Pokud nejvyšší státní zástupce takto zrušil usnesení o nestíhání podezřelého, má policejní orgán povinnost trestní stíhání buď zahájit, případně věc vyřídit jinak.

Co se týká dohody o vině a trestu, tato představuje poměrně nový institut převzatý do ust. § 175a tr. řádu v souladu s vývojovými trendy trestního procesu a zahraničními právními úpravami. Lze na ni nazírat jako na odklon v širším pojetí⁶⁷ a představuje možnost vyřízení věci, v níž bylo provedeno přípravné řízení mimo hlavní líčení. Z tohoto důvodu se tedy jedná o institut užívaný především v průběhu přípravného řízení. Velmi zjednodušeně lze uvést, že jeho podstatou je uzavření dohody o vině a trestu za podmínek, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný. Ten zároveň musí prohlásit, že takový skutek skutečně spáchal. Ve věci následně dojde k vyslovení viny a uložení trestu soudem, nicméně ve věci je konáno zvláštní řízení s výrazně odlišnými procesními pravidly. Jelikož dohoda o vině a trestu není zatím upravena připravovanou právní úpravou trestního řádu, nepřikládám jí v tomto pojednání zásadnější význam z komparativního hlediska.

5.10. Obžaloba

Podání obžaloby je také součástí přípravného řízení. Jedná se o výlučný úkon státního zástupce, který tím realizuje svoji funkci veřejného žalobce. Podáním obžaloby zároveň dochází k naplnění zásady obžalovací vyjádřené v ust. § 2, odst. 8 tr. řádu. Obžalobu podává státní zástupce u věcně a místně příslušného soudu oprávněného vést řízení v prvním stupni.⁶⁸ Podání obžaloby je možné jen tehdy, pokud výsledky provedeného vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. K obžalobě je nezbytné přiložit trestní spis se všemi jeho přílohami. O podání obžaloby je vždy třeba povinně vyrozumět obviněného, obhájce, poškozeného a v některých případech se vyrozumívají i další osoby. Z důvodu zachování jednoty a totožnosti skutku lze obžalobu podat pouze pro skutek, pro něž bylo zahájeno trestní stíhání. Tato podmínka však nemá vliv na odlišné posouzení právní kvalifikace skutku jako jiného trestného činu. Státní zástupce také může obžalobu vzít zpět, a to až do doby, než se soud prvního stupně odebere k

⁶⁷ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 1307.

⁶⁸ Viz ust. § 7, odst. 2 zákona o státním zastupitelství

závěrečné poradě. Pokud již bylo zahájeno hlavní líčení, může zpětvzetí učinit jen tehdy, pokud obžalovaný netrvá na jeho pokračování. Zpětvzetím obžaloby se věc vrací do přípravného řízení.

Formální náležitosti obžaloby jsou definovány trestním řádem v ust. § 177. Obžaloba tak musí vždy obsahovat označení státního zástupce a den, kdy byla obžaloba sepsána. Dále je nezbytné označit přesně osobu obviněného, vyjádřit žalobní návrh s přesným označením skutku, pro který je obviněný stíhán, včetně všech jeho zákonných okolností. Označený skutek musí být také podřazen konkrétnímu trestnému činu, který je v něm spatřován. Žalovaný skutek musí být odůvodněn a podložen uvedenými důkazy, u nichž musí být uvedeno, zda je navrhováno jejich provedení i v hlavním líčení. Obžaloba musí obsahovat i návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry, případně návrh na upuštění od potrestání. Pokud má státní zástupce za to, že jsou dány podmínky pro uložení ochranného opatření, navrhne to v obžalobě. Má-li být při ukládání trestu rozhodováno o věcech, je třeba uvést, zda byly zajištěny.

5.11. Spolupracující obviněný

Také institut spolupracujícího obviněného je stále poměrně novým v rámci stávající procesní úpravy trestního řízení. Upravuje případy, kdy obviněný zaujme v rámci přípravného řízení k věci postoj, který lze vnímat jako přínosný, zejména proto, že sdělí takové skutečnosti, které jsou ve svém důsledku způsobilé vést k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, případně ve spojení s ní či v její prospěch, a zaváže se, že v dalších stádiích řízení o těchto skutečnostech vypoví úplnou pravdu. Zároveň se musí doznat i k vlastní trestné činnosti, pro níž je stíhán, a s celým postupem vyslovit souhlas. Zároveň musí platit, že státní zástupce takový postup vyhodnotí jako potřebný vzhledem ke všem okolnostem případu i osobě obviněného. Výslech obviněného v tomto případě provádí státní zástupce a musí předcházet označení obviněného jako spolupracujícího. V případě, že by spolupracující obviněný své závazky později v řízení nedodržel, nebude nadále považován za spolupracujícího. V praxi bývá obvyklé, že státní zástupce je ochoten uzavřít takovou dohodu až v závislosti na výpovědi obviněného, resp. v té době již obžalovaného, před soudem.

6. Zkrácené přípravné řízení

Právní úprava zkráceného přípravného řízení je v současné době zakotvena v hlavě desáté trestního řádu, konkrétně ustanoveních § 179a až § 179f. Smyslem zkráceného přípravného řízení je provést trestní řízení ve zjednodušené formě v těch trestních věcech, jejichž povaha to dovoluje, a která je formálně stanovena přímo v trestním řádu. V tomto ohledu se jedná o samostatnou zvláštní úpravu průběhu přípravného řízení vedle prověřování, resp. postupu před zahájením trestního stíhání, a vyšetřování. Již ze samotného názvu lze vytušit, že úmyslem zákonodárce bylo provedení tohoto řízení v určitém krátkém časovém úseku v souladu a s důrazem na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení. Jinak by totiž takový postup ztratil smysl, resp. byl by srovnatelný s provedením „klasického“ přípravného řízení, od něhož si klade za cíl se odlišit. Někteří autoři zdůrazňují, že výhodou zkráceného přípravného řízení je i to, že se zde prakticky realizuje požadavek o přesunutí těžiště dokazování z přípravného řízení před soud, i když v podobě zjednodušené.

Podle nynější právní úpravy je dáno, že zkrácené přípravné řízení lze konat o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, pokud za ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice je nejvýše pětiletá. Zároveň musí být splněna alespoň jedna ze dvou alternativně daných podmínek – buď byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo „*v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 postavit před soud.*“⁶⁹ K provedení zkráceného řízení je příslušný především policejní orgán⁷⁰, v určitých případech státní zástupce. Zkrácené přípravné řízení je konáno proti osobě označované jako podezřelý. Podle ustálené praxe a v souladu s názory právní vědy prezentované v odborné literatuře dochází u osoby k tomuto procesnímu postavení sdělením podezření, kterým je zkrácené přípravné řízení zahájeno. V tomto ohledu je velmi důležité zmínit rozdíl mezi podezřelým ve zkráceném přípravném řízení a označením osoby ve smyslu ustanovení § 76 tr. řádu. Naprosto stejně jako obviněný má i podezřelý právo na obhájce a může jím disponovat obdobně jako obviněný v „klasickém“ trestním řízení. Případy nutné

⁶⁹ § 179a, odst. 1 písm. b) tr. řádu.

⁷⁰ § 12 odst. 2 tr. řádu.

obhajoby jsou ve zkráceném přípravném řízení spíše výjimečné, jedná se zejména o ty případy, kdy je podezřelý předáván soudu v režimu zadržení ve smyslu ust. § 76, odst. 1 tr. řádu a je soudem následně vzat do vazby. Podezřelý ze spáchání trestného činu musí být k věci vyslechnut a nejpozději na počátku výslechu mu je třeba sdělit, že spáchání jakého skutku je podezřelý a o jaký trestný čin se jedná. O sdělení podezření lze učinit záznam do protokolu, jehož opis je nutné doručit podezřelému a obhájci. V praxi je podezření sdělováno pomocí samostatného záznamu, který je předáván všem oprávněným osobám. Z povahy věci nebývá doručován poskytovatelem poštovních služeb ani obdobným distančním způsobem, ale tzv. krátkou cestou, osobně.

K zachování účelu musí být zkrácené přípravné řízení skončeno urychleně, přičemž zákon stanovil lhůtu nejpozději do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán sdělí podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován, tj. od předání záznamu o zahájení zkráceného přípravného řízení. Lhůtu je možné prodloužit nejvýše o 10 dnů, aby byl zachován smysl zkráceného přípravného řízení. Je třeba si uvědomit, že tato lhůta se vztahuje i na následující postup státního zástupce. Z tohoto důvodu je třeba spisový materiál včas státnímu zástupci předložit.

Po provedení zkráceného přípravného řízení policejním orgánem může tento věc odložit, anebo nejčastěji předložit státnímu zástupci spisový materiál se stručnou zprávou o jeho výsledku. Státní zástupce pak může ve věci rozhodnout podáním návrhu na potrestání, případně dalším alternativním postupem taxativně uvedeným v ust. § 179c, odst. 2 tr. řádu, jakým je některý ze způsobů odložení věci⁷¹, odevzdání věci k projednání přestupku, případně kárně či kázeňsky anebo věc policejnímu orgánu vrátit k doplnění. Pokud státní zástupce rozhodne postupem podáním návrhu na potrestání, řídí se přiměřeně ustanoveními trestního řádu o podání obžaloby, neuvádí se však odůvodnění.

Zákon také stanoví, kdy nelze zkrácené přípravné řízení konat. Jedná se o případ, kdy je ve věci dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu⁷², a jedná se o případy, kdy jsou ve věci dány důvody pro provedení společného řízení o dvou nebo více trestných činech, přičemž alespoň o jednom z nich musí být vedeno vyšetřování.

⁷¹Pokud nejde o podezření z trestného činu, nepřípustnost trestního stíhání podle § 11 tr. řádu, rozhodnutí o schválení narovnání, podmíněné odložení podle § 179g tr. řádu nebo z důvodu neúčelnosti trestního stíhání.

⁷²Pokud jsou podmínky splněny, aplikuje se postup podle ust. § 179e tr. řádu.

Část II.

Nový trestní řád

7. Představení nové kodifikace trestního řádu

Rozhodnutí o vzniku nové kodifikace trestního řádu v České republice bylo učiněno na přelomu tisíciletí a v návaznosti na něj byly započaty přípravné práce na novém právním předpisu. Ty vyústily ve vypracování věcného záměru zákona o trestním řízení soudním, který byl schválen vládou na základě jejího usnesení č. 593 ze dne 9. 6. 2004 a na něj navazujícího usnesení č. 691 ze dne 7. 7. 2004, a později i Parlamentem České republiky. Na něj dále navázal věcný záměr zákona z roku 2008. Nová koncepce trestního řádu vychází především z vyhodnocení současných trestněprocesních předpisů a vedle nich také právní teorie a praxe, a to nejen té naší, ale též všech demokratických zemí v Evropě. Zároveň navazuje i na nově přijatý trestní zákoník, z. č. 40/2009 Sb., přičemž spolu s ním si klade za cíl vytvořit nový koncepční model pro úpravu trestního práva v České republice. V tomto ohledu je důležité zmínit, že zákonodárce po zhodnocení stavu shledal, že není možné připravovat oba dva právní předpisy – tj. jak kodex hmotněprávní, tak procesněprávní zároveň, neboť takový postup kapacitně převyšoval dané možnosti. Proto bylo rozhodnuto o upřednostnění hmotněprávního předpisu, který již svoji konečnou podobu získal a je účinný od 1. 1. 2010.

Zhodnocením obou věcných záměrů k připravovanému trestnímu řádu lze konstatovat – jak ostatně oba věcné záměry proklamují – že zákonodárce při práci na novém trestněprocesním kodexu cílil na zavedení moderní koncepce trestní politiky vedené ideou zejména upřednostňování prevence před represí, dále zajišťování všech závazků z oblasti trestněprávní plynoucích České republice jednak z mezinárodních mluv a dalších dokumentů, i v souladu s právem Evropské unie a doporučením a stanovisky Rady Evropy. V neposlední řadě se pak promítla snaha vytvořit širší prostor pro zavádění prvků moderní „elektronické justice“ v souladu s koncepčními záměry Ministerstva spravedlnosti. Naplnění tohoto cíle by se mělo projevit ve zrychlení trestního řízení ve všech jeho stádiích, tedy co nejvíce zkrátit dobu od jeho začátku do vnesení konečného rozhodnutí, posílení významu stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení s přihlédnutím k požadavku, aby nikdo nebyl bezdůvodně stíhán či stavěn před soud, a iniciovat aktivitu procesních stran zejména do fáze řízení před soudem. Má dojít k posílení pozice státního zástupce v přípravném řízení, zejména při rozhodování v něm, zároveň však k odstranění jeho přetěžování nadbytečnými administrativními úkony, ale též stanovit jeho procesní odpovědnost za neprovedené důkazy nezbytné pro prokázání

viny obžalovaného před soudem. Nově připravovaná právní úprava cílí také na posílení postavení poškozeného a umožnění účinného výkonu jeho procesních práv a dosažení náhrady škody, vylepšení možnosti zachycení procesně použitelných důkazů i před zahájením trestního stíhání konkrétní osoby a reformovat úpravu opravných prostředků v souladu s ustálenou soudní judikaturou, jakožto i výkonem praxe orgánů činných v trestním řízení.⁷³

⁷³Věcný záměr k trestního řádu z roku 2008, s. 72, dostupné na:
<https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>

8. Přípravné řízení a postup před jeho zahájením

Obecnou právní úpravu ve vztahu k přípravnému řízení podle nově navrhované koncepce můžeme nalézt již ve všeobecných výkladových ustanoveních, které se týkají účasti veřejnosti na trestním řízení a zveřejňování a poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných ve smyslu § 12 nového trestního řádu, nazvaného neveřejnost přípravného řízení. Podle něj má být přípravné řízení neveřejné. Z toho plyne omezení pro osoby účastníci se úkonu v přípravném řízení, které nesmějí pořizovat obrazový přenos ani obrazový záznam o průběhu úkonu. Co se týká zvukového přenosu nebo záznamu o průběhu procesního úkonu, ten pořizovat mohou, ale jen s vědomím orgánu činného v trestním řízení a za předpokladu, že zvukový záznam nepořizuje přímo orgán činný v trestním řízení, případně takové pořizování nezakáže z důvodu ohrožení mravnosti, bezpečnosti nebo obdobného důležitého zájmu osob zúčastněných na trestním řízení. Připravovaný zákon zároveň ukládá každému, až na výjimky, povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s trestním řízením a jednáním s orgány činnými v trestním řízení.

Takto pojatá nová právní úprava je modifikací stávajícího ustanovení § 8 trestního řádu. Osobně toto upřesnění vítám, zejména co do pravidel pořizování záznamů o úkonech. Nynější trestní řád se zabýval pouze pořizováním záznamů ze strany orgánů činných v trestním řízení, čímž opomíjel tuto možnost ze strany osob na úkonech zúčastněných. Ty ovšem v praxi občas požadují pořizování vlastního záznamu vlastními prostředky. K této problematice bylo dosud nutné vydávat stanoviska soudů, státních zastupitelství a policie, která pořizování záznamů mimo okruh orgánů činných v trestním řízení upravovala. Takové normy však nebyly obecně závazné a měly povahu nanejvýše interního předpisu. Zákonná úprava je v tomto ohledu tedy jistě přínosná.

Především však má být přípravnému řízení podle nového trestního řádu věnována samostatná část (dosud přesně neoznačená) nazvaná jako „Přípravné řízení a postup před jeho zahájením.“ Tato část je dělena na jednotlivé hlavy, přičemž Hlava I je nazvána „Postup před zahájením přípravného řízení.“

Postup před zahájením přípravného řízení upravuje ustanovení dosud pracovně označené jako § x0. Podle nové právní úpravy je „*policejní orgán povinen*

na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a směřující ke zjištění jeho pachatele. Policejní orgán je též povinen činit nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti. Pověřené orgány vězeňské služby České republiky neprodleně informují Generální inspekci bezpečnostních sborů, jakmile zahájí takové šetření.“⁷⁴ Povinnost informovat státního zástupce o spáchání trestného činu v možné pravomoci Úřadu evropského veřejného žalobce byla přesunuta do samostatného odstavce č. 2.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že nová právní úprava postupu policejního orgánu v tzv. předprocesním stadiu zůstala stejná a byla prakticky doslovně přejata z nynějšího trestního řádu.

Nově je vloženo ustanovení § x00. Uvádí ve svém prvním odstavci, že „orgány veřejné moci jsou povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.“⁷⁵ Toto ustanovení bylo přesunuto z § 8, odst. 1 věty druhé nynějšího trestního řádu (pojem státní orgány byl nahrazen pojmem orgány veřejné moci). Jeho smysl a účel zůstal beze změny. Druhý a třetí odstavec tohoto ustanovení uvádí, že *trestní oznámení je podání obsahující tvrzení nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Trestní oznámení je povinen přijímat státní zástupce i policejní orgán. Přitom jsou povinni oznamovatele poučit o odpovědnosti za uvedení vědomě nepravdivých údajů, a pokud o to oznamovatel požádá, do 1 měsíce od podání trestního oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních.*“ Toto ustanovení má za cíl evidentně upřesnit nyní nejednotnou terminologickou praxi, kdy v současném trestním řádu dochází k využívání pojmů jak trestní oznámení, tak i oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.⁷⁶ Čtvrtý odstavec rozebíraného usnesení je téměř doslovně převzatý z ust. § 59, odst. 4 nynějšího trestního řádu upravující náležitosti příjmu ústního trestního oznámení. Toto ustanovení zůstalo ve své původní podstatě zachováno, nově do něj byly zapracovány změny vyplývající z nové koncepce navrhované právní úpravy. Především původní pojem důkaz⁷⁷ je nahrazen pojmy pramen důkazu a důkazní prostředek jakožto nově zamýšlených komponent tvořících až ve svém souhrnu důkaz. Nově se bude třeba,

⁷⁴ § x0, odst. 1 nového trestního řádu

⁷⁵ § x00, odst. 1, 2, 3 nového trestního řádu

⁷⁶ Srov. ust. § 59, odst. 4 a § 158, odst. 2 tr. řádu.

⁷⁷ Ust. § 59, odst. 4 tr. řádu: *Činí-li se ústně trestní oznámení, je nutno oznamovatele vyslechnout...o důkazech.*

kromě výsledku zaměřeného na výši škody, také obligatorně zabývat i povahou nemajetkové újmy.

8.1. Společná ustanovení pro přípravné řízení

Hlava druhá, dosud přesně neoznačené části nového trestního řádu, je nazvána „Společná ustanovení pro přípravné řízení.“ Její vytvoření bylo evidentně vedeno snahou sjednotit společná ustanovení upravující přípravné řízení do jednoho místa právního předpisu, což dosud beze zbytku neplatilo.

Hlava II začíná ustanovením pracovně označeným jako x1 upravujícím výklad některých pojmů (nazváno jako výkladové ustanovení). Vyplývá z něj, že *„přípravné řízení je úsek trestního řízení sestávající z prověřování a vyšetřování (odst. 1). Prověřování je úsek přípravného řízení od provedení prvního úkonu trestního řízení do zahájení trestního stíhání nebo do nabytí právní moci rozhodnutí nebo vzniku jiné skutečnosti ukončující přípravné řízení (odst. 2). Vyšetřování je úsek přípravného řízení od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby nebo jiného návrhu, na jehož podkladě se koná řízení před soudem, nebo do nabytí právní moci rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení (odst. 3). Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odklad na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání (odst. 4). Neopakovatelným úkonem je takový úkon, o kterém lze důvodně předpokládat, že jej nebude možné provést před soudem (odst. 5).“⁷⁸*

Z výše citovaného usnesení je zřejmé, že legální definice pojmu přípravné řízení byla jen lehce změněna. Zůstalo zachováno nynější rozdělení na fázi prověřování a vyšetřování i jejich procesní podoba. Nově je zřejmé, že prověřování (dosud označované také jako postup před zahájením trestního stíhání) bude zahájeno prvním úkonem ve věci a zákonodárce tak upustil od způsobu jeho formálního zahájení vydáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole této práce, věnující se současné právní úpravě přípravného řízení, v praxi skutečně často docházelo k situacím, kdy první úkony ve věci byly provedeny dříve, než byl vypracován samotný záznam o zahájení úkonů trestního řízení, přičemž z nich i většinou vyplývaly skutečnosti, které byly dostatečné k úvaze o tom, zda byl spáchán trestný čin. V takových případech pak

⁷⁸§ x1 nového trestního řádu.

bylo možno o záznamu o zahájení úkonů trestního řízení hovořit jako o nadbytečném. Skončení prověřování pak nově zákonodárce koncipuje totožně, jako je tomu v případě nynější právní úpravy. Co se týká nové zákonné definice vyšetřování, lze konstatovat, že jeho podoba zůstává stejná, jako je tomu dosud.

Změny doznala ustanovení o neodkladném a neopakovatelném úkonu. Jejich koncepce zůstala zachována, ale definice převzatá ze současného ust. § 160, odst. 4 trestního řádu byla přenesena do společných ustanovení o přípravném řízení, což se zdá být přehlednější, když se jedná o úkony prováděné právě před zahájením trestního stíhání. Nově bylo vypuštěno ustanovení nyní upravené v § 158a a 158, odst. 9 trestního řádu, která zakotvují postup orgánů činných v trestním řízení spočívající v provedení výslechu svědka či rekognice za účasti soudce jakožto neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, zpravidla na samotném počátku přípravného řízení.

V ust. § x2 je zakotvena povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud to není v rozporu s jiným právním předpisem. Uvedené ustanovení vyjadřuje procesněprávní zásadu legality. Ta je v současné době zakotvena v ustanovení 2, odst. 3 trestního řádu a v nové právní úpravě ji zákonodárce vyňal z obecných zásad trestního řízení a umístil ji přímo do oddílu věnovanému přípravnému řízení.

Následující ustanovení označené pracovními jako § x3, nazvané dozor státního zástupce, upravuje dozorovou pravomoc státního zástupce v přípravném řízení. Již jeho první odstavec přináší změnu v tom, že nově je rozlišováno, o jakém trestném činu je trestní řízení vedeno. Je-li vedeno pro přečin, státní zástupce podle nové právní úpravy bude vykonávat dozor až od zahájení trestního stíhání. Před ním to bude možné, jen pokud mu policejní orgán zašle (doručí) žádost o vydání rozhodnutí, udělení souhlasu s úkonem nebo podání návrhu soudci pro přípravné řízení na provedení úkonu. Nová právní úprava také nevyklučuje možnost, aby státní zástupce začal vykonávat dozor již dříve z vlastní iniciativy nebo jiného důvodu, zejména na základě žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu.

Cílem uvedeného ustanovení je dle mého názoru ulehčit stále více zatíženějším státním zastupitelstvím, která se již nebudou muset v rámci dozoru zabývat těmi nejlépejšími formami trestné činnosti od počátku. To může mít svůj význam u mnoha casus, především v případě těch, u nichž je dán předpoklad, že trestní stíhání u nich nebude vůbec zahájeno. Odpadne tak obligatorní výkon dozoru např. u všech trestních spisů vedených na neznámého pachatele především základními články Policie ČR, které v současné době dle mého tvoří podstatnější

část agendy státních zástupců. Povinnost vést vždy dozor pak odpadne i v rámci zkráceného přípravného řízení. V přípravném řízení vedeném o zločinu bude státní zástupce vykonávat dozor stejně jako nyní od zahájení prověřování, proti čemuž nelze mít námitek.

V rámci své dozorové pravomoci je státní zástupce oprávněn ukládat policejnímu orgánu úkony potřebné k řádnému vyřízení věci. Dále má celou řadu dalších oprávnění, které jsou taxativně vyjmenovány. Jedná se o oprávnění „vyžadovat od policejního orgánu spisy a další materiály, vyžadovat od policejního orgánu informaci o jeho postupu a provedených úkonech trestního řízení, dávat policejnímu orgánu pokyny ohledně postupu v trestním řízení, provádět prověrku, zda policejní orgán řádně postupuje v trestním řízení, vrátit věc policejnímu orgánu s pokyny k doplnění, rušit svými rozhodnutími a opatřeními nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními, přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu a odejmout kteroukoli věc policejnímu orgánu, a učinit opatření, aby věc byla přikázána jinému policejnímu orgánu.“⁷⁹ Uvedená oprávnění se ve srovnání se současným stavem nijak výrazně neliší, nově je však jejich výčet koncentrován do jednoho ustanovení, což nyní zcela neplatí.⁸⁰

V odstavci čtvrtém a pátém ustanovení o dozoru státního zástupce je zakotveno oprávnění státního zástupce osobně se účastnit úkonů prováděných policejním orgánem nebo procesní úkony či rovnou celé přípravné řízení vést, včetně vydání jakéhokoliv rozhodnutí. Pro výkon této své pravomoci využívá ustanovení upravující postup policejního orgánu v trestním řízení a proti jeho rozhodnutí je přípustná stížnost v rozsahu, jako proti rozhodnutí policejního orgánu. Pokud státní zástupce koná celé vyšetřování, výkon dozoru odpadá. V tomto ohledu se jedná o ustanovení převzatá z § 174 nynějšího trestního řádu. Nově je přidána absence dozoru v případech, kdy státní zástupce sám vede vyšetřování.

Zhodnocením ustanovení pracovně nazvaného jako § x3, které upravuje dozor státního zástupce v trestním řízení, lze konstatovat, že toto nové ustanovení vzniklo sloučením § 157 a 174 nynějšího trestního řádu a největší změny doznala možnost fakultativní absence výkonu dozorové pravomoci u lehčích forem trestné činnosti. Je ovšem otázkou, jaká bude v této oblasti zavedená praxe, a zda se vůbec od výkonu dozoru v těchto případech upustí.

Poslední ustanovení zapracované do oddílu věnovanému dozoru státního

⁷⁹§ x3, odst. 3 nového trestního řádu

⁸⁰Srov. např. ust. § 157 odst. 2 tr. řádu, § 174 tr. řádu

zástupce je § 4 nazvaný Přezkoumání postupu policejního orgánu. Ten je koncipován velmi podobně jako nynější ustanovení § 157a trestního řádu. K podání žádosti je oprávněn obviněný a poškozený a týká se průtahů v řízení nebo závad v postupu policejního orgánu. Nově je již obligatorně stanoveno, že žádost je nutno podat policejnímu orgánu, který ji přeloží státnímu zástupci se svým vyjádřením. V tomto postupu spatřuji praktický přínos ve věci, neboť dosud platilo, že pokud byl podnět podán na státní zastupitelství, státní zástupce byl stejně nucen obrátit se na policejní orgán a uložit mu, aby k věci sdělil svoje stanovisko. Tento postup je nyní eliminován a státní zástupce tak obdrží veškeré potřebné podklady rovnou, bez nutnosti jejich doplňování. Nové ustanovení také oproti současnému vypouští postup při podání takové žádosti proti postupu státního zástupce.

9. Hlava III, Prověřování

Nová právní úprava zařadila prověřování do samostatné hlavy, což podle mého názoru opět zvyšuje celkovou přehlednost a srozumitelnost.

Podle ust. pracovně nazvaného § x6 zahájení prověřování, „*policejní orgán provádí úkony podle tohoto zákona za účelem objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Policejní orgán informuje bez zbytečného odkladu státního zástupce o tom, že provedl první úkon trestního řízení a v jaké trestní věci*“⁸¹.

Uvedené ustanovení je podstatně stručnější variantou nynějšího ust. § 158, odst. 1 trestního řádu. Nová právní úprava toliko vyzdvihuje, že příslušným orgánem činným v trestním řízení k provádění procesních úkonů podle trestního řádu je v přípravném řízení policejní orgán. Účelem je prověření a objasnění skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Nová právní úprava v tomto ustanovení zcela vypouští tzv. předprocesní stadium, kdy má policejní orgán sice povinnost zjišťovat všechny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, ale nekoná tak podle ustanovení trestního řádu. Předprocesní stadium, tj. postup před zahájením přípravného řízení, je nyní veden samostatně v Hlavě I (viz výše), což hodnotím opět jako přehlednější a z hlediska chronologického také přesnější.

Co je však podstatnější v tomto ustanovení, je povinnost policejního orgánu bez zbytečného odkladu informovat státního zástupce o provedení prvního úkonu v trestní věci. Nová právní úprava tak upouští od formálního zahájení úkonů trestního řízení vydáním záznamu policejním orgánem a na místo toho stanoví, že policejní orgán pouze informuje státního zástupce, že provedl ve věci prvotní úkon podle trestního řádu. Tento přístup se mi osobně jeví jako praktický a přínosný, neboť jak již bylo zmíněno výše, vydávání záznamu se jeví jako nadbytečné, neboť mu často stejně přechází vykonání prvotních úkonů ve věci. Je otázkou, jakým způsobem ustálená praxe zavede způsob informování státního zástupce ve věci, a zda nebude policejním orgánem zasílán tiskopis de facto totožný s dnešním záznamem podle ust. § 158, odst. 3 trestního řádu, včetně popisu skutkových okolností a zamýšlené právní kvalifikace skutku. Osobně se přikláním k názoru, že se bude jednat pouze o stručný přípis. Státní zástupce má být o vykonání prvního úkonu informován bez

⁸¹§ x6 nového trestního řádu.

zbytečného odkladu, lze se tedy domnívat, že k tomu dojde, jakmile to situace dovolí, řádově do několika hodin.

Průběh prověřování upravuje stejnojmenné ustanovení pracovně označené jako § x7. Toto v odstavci prvním stanoví, že *„V rámci prověřování je policejní orgán oprávněn zejména*

- a) vyslýchat osoby,*
- b) zjišťovat za podmínek uvedených v § e25 a § e26 pravost rukopisu a shodu jiných charakteristických znaků podezřelého a jiné osoby, která byla nebo má být vyslechnuta,*
- c) vyžadovat informace od orgánů veřejné moci, fyzických a právnických osob,*
- d) vyžadovat odborné vyjádření, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecký posudek,*
- e) obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály,*
- f) provádět ohledání,*
- g) vyžadovat za podmínek uvedených v § 114 starého tr.ř./§ e44 provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu,*
- h) pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za podmínek stanovených v § 114 starého tr.ř./§ e44 snímat daktyloskopické otisky a odebírat vzorky pachové stopy, provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků trestného činu,*
- i) vyžadovat za podmínek uvedených v § 116 až 118 starého tr.ř./§ e38 až e40 vyšetření duševního stavu osoby, která byla nebo má být vyslechnuta,*
- j) za podmínek stanovených v § 76 starého tr.ř./§ d23 zadržet podezřelého,*
- k) za podmínek stanovených v § 78 až 81b starého tr.ř./části..hlavě VI dílu 3 (zajištění věci) činit rozhodnutí a opatření uvedená v těchto ustanoveních,*
- l) používat operativně pátrací prostředky uvedené v § 158b až § 158e starého tr.ř./části..hlavě II,*
- m) způsobem uvedeným v hlavě čtvrté starého tr.ř./části..hlavě VI provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle trestněprocesního zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním*

Ustanovení pracovně označené § x7 má nahradit současnou právní úpravu podle ust. § 158, odst. 3 písm. a) až f).

Podle písmene a) nové právní úpravy je policejní orgán oprávněn vyslýchat osoby, což je formálně vzato změna oproti současné právní úpravě, kde se hovoří o oprávnění vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů. Ustanovení § x7 o výslechu osob je konkretizováno ust. § x9 – *výslech osoby*. Nová právní úprava tedy zcela upustila od termínu „podání vysvětlení“, který tak zůstane zachován pouze v rámci činnosti policejního orgánu před zahájením vlastního trestního řízení.⁸³ Toto ustanovení upravuje procesní postup při provádění výslechu osoby. Stejně jako je tomu nyní, i nová právní úprava výslovně zakotvuje právo na právní pomoc advokáta při výslechu.⁸⁴ Co se týká výslechu osoby mladší osmnácti let, ta již není v novém ustanovení nazvaná jako nezletilý, ale je pojmově sladěna s termínem dítě, který užívá i trestní zákoník.⁸⁵ O výslechu dítěte je třeba předem vyrozumět zákonného zástupce nebo opatrovníka a nově též orgán sociálně-právní ochrany. To neplatí, pokud takové vyrozumění nelze zajistit a úkon není možné odložit.

Odstavec druhý ustanovení o výslechu uvádí, že při výslechu osoby má být postupováno obdobně jako při výslechu svědka podle příslušných ustanovení (připravovaného) zákona. Je otázkou, nakolik lze vykládat formulaci „obdobně“. Lze to chápat tak, že se má postupovat podle ustanovení upravujících výslech svědka, když to bude možné. Zhodnocením nové právní úpravy v oblasti výslechu svědka (oddíl 3, ust. pracovně nazvané § e10-e13) lze konstatovat, že aplikaci těchto ustanovení při výslechu osoby nic nebrání. Má-li být vyslechnut podezřelý,⁸⁶ není povinen vypovídat. Cokoliv řekne, může mu být v řízení před soudem za podmínek stanovených trestněprocesním předpisem předestřeno. O tom je třeba před výslechem poučit. Nová právní úprava se tak odklání od současné koncepce, kdy obsah nyní sepisovaného úředního záznamu o podaném vysvětlení podle ust. § 158, odst. 6 trestního řádu není možné později, je-li osoba vyslýchaná jako

⁸²§ x7 nového trestního řádu.

⁸³Podání vysvětlení podle § 61 z. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky – podle něj je možné nadále obstarávat potřebná vysvětlení, která mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu a jeho pachatele.

⁸⁴Srov. čl. 37, odst. 2 Listiny.

⁸⁵Viz. ust. § 126 trestního zákoníku.

⁸⁶Je otázka, jak nová právní úprava naloží s pojmem podezřelý. Dle dosud publikovaných ustanovení lze odvodit, že nedojde k žádné zásadní změně oproti současné koncepci, jak je chápána ve smyslu ust. § 76 trestního řádu.

obviněný nebo svědek, přečíst nebo jinak konstatovat jeho obsah. V tomto oprávnění osobně spatřuji přínos pro trestní řízení, neboť v současnosti dochází k případům, kdy osoby vypovídají zcela rozdílně, jinak před policejním orgánem a zcela jinak v řízení před soudem, přičemž vzhledem k povaze jejich výpovědi nelze učinit závěr, že by to bylo způsobeno, např. přirozenými procesy zapomínání, ale jde o zcela zjevnou lež. Obviněnému pochopitelně nic nebrání v tom, aby v rámci svých zákonných práv využil veškerých dostupných prostředků a tedy například při svojí výpovědi uváděl zjevnou nepravdu. Na druhou stranu pokládám za správné, že pakliže dříve uvede natolik odchylné skutečnosti, které později sám popře, je v pořádku, že mají orgány činné v trestním řízení zákonné oprávnění, i v rámci výslechu před soudem, na tyto rozpory poukazovat. V souvislosti s tím se domnívám, že stejné oprávnění by měly orgány činné v trestním řízení mít také při výslechu svědků, neboť i změna výpovědi svědka v řízení před soudem může mnohdy zcela zásadně zvrátit výsledek trestního řízení.

Odstavec třetí upravuje procesní ochranu vyslýchané osoby, která je totožná s procesní ochranou svědka podle příslušného ustanovení.⁸⁷Čtvrtý odstavec pak upravuje náhradu cestovních výdajů, což je řešeno opět pomocí ustanovení vážících se k výslechu svědka. Tato ustanovení lze považovat za obdobné současné právní úpravě.

Novým oprávněním, které je uvedeno v písmeni b) je možnost policejního orgánu zjišťovat za podmínek uvedených v nové právní úpravě, konkr. ust. pracovně nazvaných § e25 a e26 pravost rukopisu a shodu charakteristických znaků podezřelého a jiné osoby, která byla nebo má být vyslechnuta. Nová právní úprava totiž zakotvuje ve svých ustanoveních (§ e25 a e26) možnost zajištění pravosti rukopisu a shody jiných charakteristických znaků podezřelého, obviněného a svědka.

Současná právní úprava řeší tzv. odběr ručního písma pouze v případě obviněného a svědka. Nová právní úprava řadí do okruhu osob povinných také podezřelého a jiné osoby, která byly nebo mají být vyslechnuty. Proti tomuto znění nelze nic namítat, neboť jistě upřesňuje oprávnění policejního orgánu. Dosud platilo, že tzv. odběr ručního písma byl prováděn i s dalšími osobami, krom svědka či obviněného, ačkoliv současný trestní řád takový postup výslovně nezakotvoval a toto oprávnění bylo třeba vykládat za pomoci analogie. Osoby mají právo

⁸⁷Upravuje ust. pracovně nazvané § e18 – utajený svědek.

odmítnout poskytnutí součinnosti a musí být poučeny o důsledcích z toho plynoucích. Jedná se o logické opatření, neboť po technické stránce není možné odběr ručního písma zajistit od osoby, která jej poskytnout nechce.⁸⁸ V případě obviněného a podezřelého navíc platí zásada, že nikdo není povinen opatřovat proti sobě důkazy.

Dalším oprávněním policejního orgánu podle písmena c) je vyžadování informací od orgánů veřejné moci, fyzických i právnických osob. Jedná se o modifikaci současného ustanovení § 158, odst. 3 písm. a) a § 8 trestního řádu. Osobně považuji za gramaticky obratnější a srozumitelnější novou formulaci „vyžadovat informace“⁸⁹ než původní „vysvětlení a podklady“, ačkoliv fakticky zřejmě ani nyní není výraznějších pochyb o pravomoci policejního orgánu v této oblasti.

Podle písmene d) je policejní orgán oprávněn vyžadovat odborná vyjádření, případně též znalecké posudky. Toto ustanovení je totožné s nynějším § 158, odst. 3 písm. b) trestního řádu. Stejně tak i následující písmeno e), které upravuje obstarávání potřebných podkladů, zejména spisů a jiných písemných materiálů, zůstalo beze změn.

Drobné změny se dostalo odstavci podle písmene f), který nově opravňuje policejní orgán k provádění ohledání. Současná právní úprava je konkrétnější a uvádí ohledání věci a místa činu. Abstrakci v tomto případě považuji za přínosnou. Ačkoliv v praxi pochopitelně dochází v naprosté většině případů k ohledání místa činu nebo věci, samotná absence legální definice pojmu místa činu může být problematická. Z výkladu příslušných ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu lze dospět k závěru, že místem činu je místo, kde byl trestný čin spáchán. Ohledáváme-li prázdné místo na parkovišti, kde došlo k odcizení motorového vozidla, ohledáváme nepochybně místo činu. Ohledáváme-li místo, kde pachatel čekal na svoji oběť, za kterou se následně vydal, a zahodil zde cigaretový nedopalek na chodník, o místo činu pravděpodobně nepůjde, byť může mít v důsledku zde provedené ohledání větší význam.

Další ustanovení podle písmene g), umožňující vyžadovat za stanovených podmínek provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu, zůstává oproti nynější právní úpravě v ust. § 158, odst. 3 písm. e) beze změn.

⁸⁸V tomto ohledu je třeba rozlišovat situaci, kdy osoba spolupracovat nechce, přičemž navenek tvrdí opak a poskytuje svůj rukopis záměrně zkreslený.

⁸⁹Např. v případě místního šetření policejní orgán nemusí skutečně zajišťovat vysvětlení ani podklad, ale „pouze“ informace.

Obdobné je i ustanovení podle písm. h), která zakotvuje oprávnění pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za zákonných podmínek snímat daktyloskopické otisky a odebírat vzorky pachové stopy, provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků trestného činu. I toto ustanovení zůstalo oproti nynější právní úpravě (§ 158, odst. 3 písm. f) bez zásadnější změny. K oprávnění policejního orgánu nově přibylo, krom snímání daktyloskopických otisků, i odebírání vzorků pachové stopy. Jedná se o úkon srovnatelný s odběrem daktyloskopických otisků, proto proti jeho zařazení nelze nic namítat i s přihlédnutím k tomu, že dosud odebírání vzorků pachových stop nebylo procesně upraveno a muselo se vykládat v souladu s jinými ustanoveními.⁹⁰ Samotný přínos pachových stop byl v minulosti hojně diskutován a v praxi k jejich odběru dochází stále méně, resp. v současné době téměř vůbec. Je to pochopitelně dáno jejich specifickou povahou i způsobem vyhodnocení, který provádí speciálně vycvičený pes. Je však evidentní, že zákonodárce využití pachových stop zřejmě ještě zcela nezavrhl, když je přímo zahrnul i do připravované kodifikace.

Novum představuje i následující ustanovení podle písm. i), které dává policejnímu orgánu možnost za splnění zákonných podmínek⁹¹ vyšetření duševního stavu osoby, která byla nebo má být vyslechnuta. Současná právní úprava umožňuje zkoumat duševní stav pouze obviněného a svědka. Nová právní úprava však počítá s vyšetřením duševního stavu obviněného (což zůstává totožné s nynějším stavem), nově výslovně uvádí podezřelého⁹² a dále tzv. jiné osoby jakožto osoby, jejíž výpověď je pro rozhodnutí zvláště důležitá, a panují závažné pochybnosti, zda u ní není podstatně snížena schopnost správně vnímat nebo vypovídat. Výkladem tohoto ustanovení mám za to, že provedení vyšetření duševního stavu jiné osoby by bylo možno provést i před zahájením trestního stíhání v rámci prověřování. Dovození tak i proto, že nově bude pojmem „podezřelý“ zřejmě označován jen ten, kdo byl zadržen pro podezření ze spáchání trestného činu ve smyslu nynějšího ust. § 76, odst. 1 trestního řádu.⁹³ Takový postup shledávám za velmi přínosný, neboť z hlediska výkonu praxe je občas problematické vyšetřit duševní stav osoby, která má být teprve obviněna z trestného činu, ačkoliv ze všech zjištěných skutečností vyplývá, že taková osoba je evidentně nepřičetná. V těchto případech je nyní

⁹⁰Viz ust. § 114 tr. řádu.

⁹¹Nyní upravených v ust. § 116 až 118 trestního řádu.

⁹²§ e38, odst. 3 nového trestního řádu.

⁹³Viz dále v pojednání o přípravném řízení, kde se zákonodárce odklonil od pojmu „podezřelý“ a nahradil jej pojmem „obviněný“.

evidentně nepřičetná osoba obviněna a je proti ní zahájeno trestní stíhání. Potom je znalce zkoumána, aby tento vzápětí konstatoval, že je nepřičetná. Následně je trestní stíhání zastaveno s odůvodněním, že v něm nelze pokračovat, protože obviněný je nepřičetný. Takový postup vnímám jako přepjatě formalistický a zcela v rozporu se zásadami rychlosti a hospodárnosti řízení. Dále by tomu mohlo tak být, například, i pokud by taková výpověď byla nezbytná pro rozhodnutí, zda zahájit trestní stíhání jiné konkrétní osoby pro trestný čin.

Ustanovení podle písmena h) upravuje zadržení podezřelého s poukazem na shodu s nynějším § 76 tr. řádu. Jelikož nový trestní řád prozatím neobsahuje vypracovanou pasáž o zadržení osoby podezřelé, nelze ji porovnat se současným stavem, nicméně koncepce uvedeného oprávnění, zdá se, zůstává totožná.

Stejně tak lze označit i oprávnění uvedené v následujícím písmeni k), které upravuje rozhodnutí a opatření podle nynějšího ust. § 78 až 81b tr. řádu, neboť ustanovení nového trestního řádu bylo ve vztahu k věcem doslovně převzato z nynější úpravy.

Nově přibylo mezi oprávnění policejního orgánu pod písmenem l) výslovné zmocnění k používání operativně pátracích prostředků. V současné právní úpravě toto oprávnění plyne zejména z ust. § 158b trestního řádu a násl., přičemž konstatuji, že takové zakotvení se mi jeví jako dostačující. Ani konkrétní ustanovení o operativně pátracích prostředcích dosud nová právní úprava neobsahuje, proto je nelze srovnat, nicméně proti novému zakotvení tohoto oprávnění policejního orgánu mezi ostatní oprávnění v rámci prověřování nelze nic namítat, přestože bude muset být doplněno dalšími konkrétními ustanoveními ve smyslu nynějších § 158b až 158f.

Posledním výslovným oprávněním, které je upravováno uvedeným ustanovením podle písmene m) je možnost provádět za určitých podmínek neodkladné a neopakovatelné úkony. Také toto ustanovení je beze změny takřka doslova přejato ze stávající právní úpravy.

Ustanovení § x7 upravuje věcnou příslušnost policejních orgánů a řešení kompetenčních sporů. Tato ustanovení byla taktéž doslovně přejata ze stávající právní úpravy.

Nově je poněkud odlišně upravena koncepce sepisování záznamu policejního orgánu v rámci prověřování. Zatímco stávající úprava sepisování záznamu nevěnovala zvláštní ustanovení a povinnost sepisovat záznam vyplývala

z jednotlivých ustanovení, které se týkaly provádění různých úkonů,⁹⁴ nová právní úprava v ust. § x8 uvádí, že „*policejní orgán sepiše záznam o vlastních zjištěních. Záznam slouží zejména jako podklad k úvaze, které prameny důkazu a důkazní prostředky mají být vyhledány nebo provedeny. Záznam svým obsahem nesmí nahrazovat výslech osoby a nelze jej sepsat o úkonu, o kterém se pořizuje protokol. V řízení před soudem nelze záznam použít za účelem získání důkazu.*“⁹⁵ Sepisování záznamů v prověřování je běžnou a velmi rozšířenou praxí. Nejčastěji jsou pojmenovány pouze jako „úřední záznamy“, zejména pokud je jejich obsahem určité zjištění v rámci výkonu úřední činnosti, či je zde popsáno, jaká činnost byla vykonána v rámci řízení a s jakým výsledkem. Poslední dobou se lze setkat i s praxí, že záznamy mohou mít i jiné, zvláštní názvy, vždy se však svojí povahou jedná o záznam.

Domnívám se, že takto nově koncipované ustanovení má za cíl jednak zpřehlednit prováděné prověřování, kdy sepsaný záznam má sloužit coby podklad k úvahám, jak dále v rámci trestního řízení postupovat, což beze sporu činí již v současné době, a dále je výslovně uvedeno, že sepsáním záznamu nelze nahrazovat specifické úkony v trestním řízení. Záznam má tedy účel čistě informativního dokumentu sloužícího jako vhodné pracovní pomůcky a nová právní úprava již výslovně zakazuje jejich zneužívání k zachycení procesního úkonu, jak tomu občas bývá nyní, zejména v případech, kdy je sepsáním „pouhého“ úředního záznamu nahrazováno provedení podání vysvětlení podle ust. § 158, odst. 6 trestního řádu.

9.1. Neodkladné a neopakovatelné úkony

Nová právní úprava zakotvuje provedení neodkladného a neopakovatelného úkonu do jediného ustanovení - § x10, *Neodkladný a neopakovatelný úkon*. Taková konstrukce je z hlediska přehlednosti jistě vhodnější, než nynější roztržštěná úprava v rámci § 158a, resp. § 158, odst. 9 tr. řádu.

Nově je v odstavci prvním uvedeno, že „*státní zástupce může při prověřování trestného činu požádat soudce pro přípravné řízení o účast při provádění neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, má-li za to, že výsledek provedení tohoto úkonu může být rozhodujícím důkazem pro posouzení viny pachatele a jedná-li se o úkon, kterého by se po zahájení trestního stíhání mohl*

⁹⁴Srov. např. § 158, odst. 6 tr. řádu, § 158e, odst. 7 tr. řádu.

⁹⁵§ x8 nového trestního řádu.

*účastnit obviněný. Soudce pro přípravné řízení je povinen takové žádosti vyhovět. Během účasti na takovém úkonu může vznášet námitky nezákonnosti jeho provádění.*⁹⁶

Rozhodujícím bude v tomto směru skutečnost, zda nová právní úprava ještě zakotví legální definici pojmů neodkladný a neopakovatelný úkon, jak je tomu nyní ve smyslu ust. § 160, odst. 4 trestního řádu. Zhodnocením navrhované úpravy lze prozatím konstatovat, že nová ustanovení upravující postup při vyšetřování, od legální definice pojmů neodkladný a neopakovatelný úkonu upustila. Pakliže by takový stav měl být konečný, osobně spatřuji v této koncepci poměrně zásadní komplikaci. Nově totiž může státní zástupce požadovat přítomnost soudce de facto u jakéhokoliv úkonu trestního řízení v rámci prověřování, pokud bude mít za to, že z jeho provedení může vzejít rozhodující důkaz pro posouzení viny pachatele, a jedná-li se o úkon, kterého by se po zahájení trestního stíhání mohl účastnit obviněný. Domnívám se, že zákonodárce měl patrně na mysli v tomto ohledu provedení výslechu či obdobných zvláštních forem dokazování (rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka na místě), což je v pořádku, neboť nyní byla přítomnost soudce u neodkladného a neopakovatelného úkonu obligatorní jen v případě výslechu svědka či rekognice. Za stávajícího stavu tak soudce nemusel být přítomen při případném provádění vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrce na místě, jakkoliv se jedná o úkony typické spíše pro fázi vyšetřování. Minimálně však v případě prověrky na místě v praxi někdy vyvstává potřeba jejího provedení ještě před zahájením trestního stíhání, což dle mého názoru nově připravovaná právní úprava lépe vystihuje a přítomnost soudce u tohoto úkonu již nevyklučuje⁹⁷.

Dalším okruhem procesních úkonů, kde bude možné nově požadovat přítomnost soudce, bude, dle mého, provádění prohlídek – zejména domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků – před zahájením trestního stíhání. Materie provádění prohlídek prozatím není v novém trestním řádu upravena, proto nelze vyloučit, že v tomto režimu může být finální úprava lehce odlišná. Je také otázkou, zda se jedná o úkony, kterých by se po zahájení trestního stíhání mohl

⁹⁶§ 10, odst. 1 nového trestního řádu.

⁹⁷Např. u velmi rozšířené trestné činnosti spočívající ve vloupání do chat. V těchto případech pachatel provedl vloupání mnohdy i do desítek objektů, které si nebyl schopen zcela přesně vybavit. Na základě toho je nutné provést prověrku výpovědi na místě a zároveň je velmi vhodné, aby takový úkon zároveň sloužil i jako důkaz v trestním řízení. Nynější právní úprava tuto situaci řešila přibráním tzv. nezúčastněné osoby, což bylo v praxi mnohdy velmi problematické, neboť se mělo jednat nejlépe o osobu policejnímu orgánu zcela „cizí“. Takovou osobu však není mnohdy lehké z povahy věci k úkonu získat.

účastnit obviněný, osobně se domnívám, že ano. V současné době je tato situace řešena přibráním nezúčastněné osoby.

Posledním okruhem procesních úkonů, na které lze pohlížet jako na neodkladné a neopakovatelné, je ohledání místa a prohlídka těla a jiné podobné úkony podle nynějších ust. § 113 a 114 tr. řádu. Jedná se také o neodkladné a neopakovatelné úkony s významnou důkazní hodnotou, takže státní zástupce by u nich měl teoreticky požadovat přítomnost soudce. I zde je však otázkou, zda je lze chápat jako úkony, u nichž by mohl být po zahájení trestního stíhání přítomen obviněný. V tomto případě se spíše domnívám, že nikoliv, resp. lépe řečeno, v některých případech nikoliv. Provedení prvotního ohledání místa činu policejním orgánem (jak je již i podrobně rozebráno v předcházející kapitole) je mnohdy úkonem, který ze své povahy nelze provést za účasti obviněného, neboť je prováděno ve fázi, kdy často ani nelze určit, zda ve věci bude vůbec někdo obviněn. V jiných případech však lze provést ohledání místa činu i v případě, že je konkrétní osoba z trestného činu již obviněna⁹⁸ a tedy lze na takový úkon nahlížet jako na takový, kterého se může obviněný účastnit.

V tomto ustanovení tedy spatřuji prozatím komplikaci v jeho nejednoznačnosti. Podle mého názoru je okruh úkonů, u nichž je možné požadovat přítomnost soudce, poměrně široký a ne zcela jasně definovaný. Tuto situaci tedy zřejmě vyřeší až zavedená praxe. Pakliže by byla přítomnost soudce vyžadována u všech procesních úkonů, na něž lze nahlížet optikou výše uvedeného ust. § 110, povede to ve svém důsledku ke zvýšení vytíženosti jednotlivých soudů.

Zřejmě i z tohoto důvodu zakomponoval zákonodárce do následného odstavce druhého možnost náhrady soudce za advokáta, který se pak bude předmětného neodkladného a neopakovatelného úkonu účastnit místo něj coby garant zákonného průběhu. Advokáti budou vedeni v seznamu za tímto účelem vytvořeným (zřejmě obdobným způsobem jako seznamy advokátů ex offio). Zajímavé je, že advokát by měl v takovém případě větší oprávnění než soudce, kterého zastupuje, neboť dle znění citovaného ustanovení odstavce druhého může hájit zájmy podezřelého v rozsahu, v jakém je to možné (dle mého např. radit se s podezřelým před nebo v průběhu úkonu) a klást otázky (též vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu, což ovšem přísluší i soudci). Advokát u neodkladného a neopakovatelného úkonu tak vlastně získává některá oprávnění, která by mu jinak náležela až jako obhájci obviněného. Osobně se domnívám, že využití advokátů v

⁹⁸Např. dodatečný nález tajného úkrytu s vražednou zbraní.

rámci neodkladných a neopakovatelných úkonů bude značné, neboť věcně a místně příslušné soudy tím budou řešit svoji vysokou zatíženost.

Poslední odstavec, třetí, pak zakotvuje povinnost pořizovat obrazový a zvukový záznam či alespoň zvukový záznam, je-li to možné. Toto ustanovení se tak dotkne zejména prováděných výslechů, u kterých v současné době není obvyklé pořizování zvukového záznamu v přípravném řízení.

9.2. Skončení prověřování

Jedná se o ustanovení dosud pracovníčně označené jako *§x11 – lhůta pro skončení vyšetřování*. Toto konkrétní ustanovení je takřka doslovně převzato ze současného § 159 trestního řádu. Jedinou modifikací je stanovení lhůty jednoho měsíce k ukončení prověřování u přečinů, kde je dána příslušnost v prvním stupni okresního soudu. Podle současné právní úpravy je zde stanovena lhůta dvouměsíční. Tato změna si evidentně klade za cíl urychlit běh skutkově jednoduchých a ne tolik závažných trestních kauz, kterých je v objemu trestního nápadu nejvíce. Je otázkou, zda jsou nynější kritizované průtahy v řízení dány z důvodu špatně nastavených procesních lhůt v rámci prověřování. Tato změna nicméně povede k větší vytíženosti, zejména okresních státních zastupitelství, která budou muset v rámci výkonu svých dozorových pravomocí více dohlížet na vývoj trestních kauz již po jednom měsíci od zahájení prověřování, což ovšem může být vykompenzováno vypuštěním dozoru v některých případech, jak o tom bylo pojednáno výše u dozorových oprávnění státního zástupce.

9.2.1. Odložení nebo jiné vyřízení věci

Také toto ustanovení, prozatím pracovníčně označené jako x12 – odložení nebo jiné vyřízení věci, je více méně přejato z dosavadní právní úpravy a umožňuje ve stejném duchu za určitých podmínek po skončení prověřování věc odložit, aniž by došlo k zahájení trestního stíhání.

První odstavec upravuje, tak jako dosud, odložení věci, pokud o trestný čin vůbec nejde a věc není na místě vyřídit jinak. Naprosto stejně je nová úprava vymezena, i pokud bylo provedeným prověřováním zjištěno, že předmětné jednání může být přestupkem nebo kázeňským či kárným proviněním. V tomto případě je

věc předána k projednání příslušnému orgánu. Nově se k tomuto postupu váže i povinnost upravená v odstavci druhém § 112, která spočívá v předání i všech listin a dat uchovaných v elektronické podobě, včetně věcí, které mohou být důležité pro řízení vedené tímto orgánem zejména, mohou-li sloužit v rámci dokazování nebo být předmětem zabránění či propadnutí. Zcela nově je pak první odstavec doplněn také oprávněním věc odložit, i pokud se jedná o trestný čin, ale s ohledem na jeho nízkou společenskou škodlivost nepřichází v úvahu uplatňování trestní odpovědnosti. K vydání usnesení o odložení je příslušný policejní orgán nebo státní zástupce, nově musí usnesení o odložení určitých závažných trestných činů (kterými byla nebo měla být způsobena smrt a trestný čin mučení a jiného nelidského krutého zacházení) vydat pouze státní zástupce.

Co se týká odložení věci z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání, toto ustanovení, nově zařazené do odstavce třetího, zůstalo beze změny.

Ustanovení podle odstavce čtvrtého § 112 upravuje možnost věc odložit z důvodů, pro něž může státní zástupce zastavit trestní stíhání. Nově přibyl nový důvod, kterým je skutečnost, že shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby v řízení před soudem. Zbývající důvody, jak je nyní upravuje ust. § 172, odst. 2 současného trestního řádu, zůstaly zachovány ve stejné doslovné podobě. Pravomoc odložit věc namísto zahájení trestního stíhání je dána toliko státnímu zástupci, tedy stejně, jako je tomu nyní.

Ustanovení podle odstavce pátého upravuje případy, kdy je možno věc odložit, pakliže se nepodaří zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Také toto ustanovení zůstalo vzhledem k současné právní úpravě bez změn.

Následné dva odstavce upravují doručování usnesení o odložení věci. Nová právní úprava vymezuje, že o odložení věci se (pouze) vyrozumí oznamovatel, pokud o to požádal, poškozený a bez zbytečného odkladu státní zástupce. Poškozenému podle odstavců 1) – 4) zároveň musí být doručeno usnesení, ten proti němu může podat stížnost s odkladným účinkem. Oproti současné právní úpravě se státní zástupce o odložení věci pouze vyrozumívá bez zbytečného odkladu. Domnívám se, že v praxi však převládne dosud zavedený způsob, kdy budou státní zastupitelství požadovat doručit opis usnesení do 48 hodin, jako tomu bylo nyní, přičemž onu lhůtu 48 hodin lze považovat za adekvátní ve smyslu „bez zbytečného odkladu“. Nově je také uvedeno, že poškozenému se usnesení o odložení nezasílá, pokud je vydáno ve smyslu odstavce pátého, tj. když nebyly zjištěny skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání. Jelikož je většina trestních řízení v prověřování ukončována tímto postupem, pakliže nedojde k zahájení trestního

stíhání, jsem přesvědčen, že úmyslem zákonodárce bylo odejmout poškozenému právo podat stížnost proti usnesení záměrně, aby tak byly odstraněny průtahy v řízeních a také snížena vytíženost státních zastupitelství a policejních orgánů, které byly dosud mnohdy zbytečně nuceny zabývat se stížnostmi proti odložení věci, ačkoliv bylo evidentní, že konkrétního pachatele se podařit nezjistilo a ani nebyla šance na jeho zjištění. Zákon nadto připouští možnost opětovného pokračování v řízení, pakliže by byly zjištěny skutečnosti vedoucí ke konkrétní osobě. Na druhou stranu se domnívám, že jistě bude v praxi docházet k tomu, že některá řízení, byť by bylo vhodné je ukončit jinak, budou ukončována tímto způsobem právě proto, že usnesení o odložení není možné napadnout stížností.

9.2.2. Dočasné odložení trestního stíhání, dočasné odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech, rozhodnutí o nestíhání

Nová právní úprava zakotvuje ve shodě s nynější i tři výše uvedené instituty, které spočívají v nezahájení trestního stíhání z určitého vhodného důvodu, ačkoliv formálně by trestní stíhání zahájeno být mělo. Jedná se o úpravy, které byly doslovně převzaty ze současného trestního řádu a byly pouze nepatrně pozměněny jejich rubriky (zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání je nově pojmenováno dočasné odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech, což vhodněji reflektuje jeho účel, a rozhodnutí o nestíhání podezřelého je nově pojmenováno rozhodnutí o nestíhání).

9.2.3. Předání věci policejnímu orgánu příslušnému konat vyšetřování

Do oddílu upravujícího ukončení prověřování je nyní nově vloženo i ustanovení o předání věci jinému policejnímu orgánu ve smyslu nynějšího ust. § 162 trestního řádu. Toto stávající ustanovení bylo doslovně převzato a zakomponováno do nového ustanovení pracovně označeného x16, v němž bylo doplněno o třetí odstavce doslovně převzatý z nynějšího ustanovení § 160, odst. 3 trestního řádu.

9.3. Vyrozumění podezřelého

Nově je upravena v pracovně označeném ust. § 16a povinnost orgánu, který věc odložil nebo který v dané trestní věci zahájil trestní stíhání vůči jiné osobě, aby vyrozuměl osobu, kterou vyslechl v postavení podezřelého nebo vůči které byl proveden úkon v prověřování z důvodu podezření ze spáchání trestného činu a kterou podle trestněprocesního zákona informoval o provedení takového úkonu, že dále není podezřelá ze spáchání trestného činu.

V tomto ohledu se jedná o povinnost orgánů činných v trestním řízení informovat určitou osobu, že není nadále podezřelá a její jednání není předmětem prověřování. Dosud žádnou takovou povinnost trestní řád neukládal, a jestliže byly proti někomu vedeny úkony trestního řízení pro jeho podezření ze spáchání trestního činu, tato osoba se to vůbec nemusela dozvědět, případně se nemusela dozvědět, že již nadále není podezřelá. V některých případech shledávám toto nové ustanovení jako žádoucí a sloužící ve prospěch podezřelého, který se s definitivní jistotou dozví, že podezření vůči němu se rozptýlilo a nebylo potvrzeno. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že zejména v případech zvláště závažné organizované trestné činnosti⁹⁹ jsou úkony trestního řízení podle současné koncepce zahajovány bez vědomí těchto osob na základě získaných vlastních poznatků a trestní řízení je zde zahajováno také proto, aby mohly být využity prostředky jako odposlech a záznam telekomunikačního provozu, sledování osob a věcí, použití agenta atd. V případě nezahájení trestního stíhání těchto osob pro konkrétní trestný čin by pak mělo dojít k jejich vyrozumění o probíhajícím prověřování, o němž nemusely mít ani tušení. Takové vyrozumění pak může podle mého ohrozit i další následnou činnost orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k těmto osobám, což může ve svém důsledku mařit účel a smysl trestního řízení. Osobně ve vztahu k tomuto ustanovení považuji za vhodné, pokud by byla povinnost vyrozumívát podezřelého, aby byla korigována skutečností, že o svém podezření vůbec byl informován či bude možné jej ze závažných důvodů neprovádět.

⁹⁹Např. organizované skupiny zabývající se výrobou a distribucí OPL, obchodování s lidmi a se zbraněmi, organizované skupiny zabývající se vloupáním do objektů či krádežemi motorových vozidel atp.

10. Hlava IV – Vyšetřování a rozhodnutí ve vyšetřování

Nová koncepce trestního řádu již v návaznosti na samostatný oddíl upravující prověřování zavádí vyšetřování přímo v názvu Hlavy IV.

10.1. Zahájení trestního stíhání

Zahájení trestního stíhání upravuje ustanovení pracovně označené jako x17. Podle něj neprodleně zahajuje trestní stíhání policejní orgán, pokud není založen postup k odložení věci nebo jejího jiného vyřízení, případně také dočasného odložení trestního stíhání a dočasného odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech. Zároveň musí zjištěné nebo z trestního oznámení vyplývající skutečnosti nasvědčovat tomu, že byl spáchán trestný čin a musí být dostatečně odůvodněný závěr, že jej spáchala určitá osoba. *„Trestní stíhání se zahajuje tím, že policejní orgán konkrétní osobě na počátku prvního výslechu sdělí, že ji stíhá jako obviněného a učiní o tom záznam. V záznamu o sdělení obvinění musí být popsán skutek, ze kterého je osoba obviněna tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován; obviněný musí být označen stejnými údaji, jaké o něm musejí být uvedeny v rozsudku.¹⁰⁰ Opis protokolu o výslechu obviněného je třeba bez zbytečného odkladu doručit obviněnému, jeho obhájci a státnímu zástupci; u obhájce počíná lhůta k doručení běžet od jeho zvolení nebo ustanovení. Není-li opis protokolu o výslechu obsahující záznam o sdělení obvinění doručen obviněnému po ukončení výslechu, musí mu být ihned předán opis záznamu o sdělení obvinění.“¹⁰¹*

Z výše uvedeného je tedy patrné, že koncepce nového trestního řádu ve vztahu k momentu zahájení trestního stíhání konkrétní osoby pro trestný čin doznala podstatných změn. Co se týká důvodů, pro něž se trestní stíhání zahajuje, ty zůstaly poměrně logicky zachovány, neboť v tomto případě není ani dle mého názoru prostor ke změně. Zákonodárce pouze mírně poupravil svoji přechodí formulaci nynějšího trestního řádu, když dosud používaný termín *prověřováním podle § 158 zjištěné a odůvodněné skutečnosti* nahradil pojmem *zjištěné nebo z trestního oznámení vyplývající skutečnosti*. Jádrem této změny obsahují až ustanovení

¹⁰⁰§ x17, odst. 2 nového trestního řádu.

¹⁰¹§ x17, odst. 3 nového trestního řádu (kráceno).

odstavce druhého a třetího. Podle nové právní úpravy již nebude policejní orgán vydávat usnesení o zahájení trestního stíhání, ale osobě pouze sdělí, že je stíhána jako obviněný. Jedná se o koncepci, která byla již dříve v tomto procesním stadiu používána a která byla nahrazena právě vydáváním usnesení o zahájení trestního stíhání.¹⁰² Policejní orgán má povinnosti o tomto učinit záznam, v němž je třeba přesně popsat skutek, z něhož je dotyčná osoba obviněna. Z formulace odstavce třetího vyvozují, že policejní orgán zaznamená sdělení obvinění buď přímo do protokolu o výslechu obviněného, tedy zahájí protokolaci sdělením, z čeho je osoba obviněna, a poté bude plynule pokračovat v zápisu výpovědi obviněného, což považují za velmi vhodné a praktické, neboť osoba se bude moct bezprostředně vyjádřit ke sdělenému obvinění a její sdělení bude zachyceno v rámci jednoho dokumentu, což přispěje k přehlednosti i vůči ostatním osobám, které budou se spisem pracovat. Druhou možností, kterou v tomto ustanovení spatřují, je zaznamenání sdělení obvinění do samostatného záznamu. Zákonodárce tuto variantu stanovuje zejména pro případy, kdy není možné obviněnému doručit po skončení výslechu opis protokolu o jeho výslechu obsahující i záznam o sdělení obvinění. V takovém případě je nezbytné předat mu alespoň opis záznamu o sdělení obvinění. Takový postup je logický, zejména s přihlédnutím ke stále častějšímu distančnímu způsobu provádění procesních úkonů, zejména pak výslechů.¹⁰³ V těchto případech by nebylo možné po ukončení sepsání protokolu obviněnému jeho opis předat, což by fakticky vedlo k vyloučení provádění takového úkonu. Je nutné si také uvědomit, že v určitých případech může být protokolace prováděna také mimo sídlo orgánu činného v trestním řízení, např. v případě, kdy bude obviněný hospitalizován v nemocničním zařízení a provedení takového úkonu bude nezbytné¹⁰⁴. Nelze také vyloučit, že zákonodárce formulaci o předání toliko záznamu o sdělení obvinění zavedl i z důvodu, kdy není vhodné osobám, které mají dle odstavce 3) na opis sdělení obvinění nárok¹⁰⁵, zasílat opis protokolu i s výpovědí obviněného, ale postačí je pouze informovat, z čeho je konkrétní osoba obviněna. Předpokládám, že záznam bude mít velmi podobnou povahu, jako je tomu v současné době v rámci zkráceného přípravného řízení, kde se podezřelému také předává záznam o sdělení podezření, jak upravuje nyní platné ust. § 179b, odst. 3

¹⁰²Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb.

¹⁰³Srov. ust. § 111a trestního řádu – provádění výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení.

¹⁰⁴Např. z nutnosti vzít obviněného do vazby.

¹⁰⁵Dle citovaného ustanovení např. poškozený, předseda samosprávné komory, ředitel bezpečnostního sboru atd.

trestního řádu. Ten má pouze povahu opatření. Nakonec i formulace nové normy je velmi podobná té stávající, která upravuje záznam o sdělení podezření.

Uvedená změna dle mého názoru jednoznačně reflektuje současný stav, který je ze strany orgánů činných v trestním řízení často kritizován. Samotné vydání usnesení o zahájení trestního stíhání je mnohdy velmi časově náročné, neboť je nezbytné jej řádně odůvodnit. Dalším v praxi často kritizovaným důsledkem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání bylo oprávnění podat proti němu opravný prostředek, tedy stížnost, která však stejně neměla odkladný účinek. Zejména státní zastupitelství na okresních úrovních často poukazovala na to, že se jim rozhodováním o stížnostech podstatně zvýšila pracovní zatíženost, což ve spojení s tím, že mnoho z nich bylo pouze blanketních či zcela nedostatečně a pouze obecně odůvodněných, vedlo k závěru, že podání stížnosti nesledovalo zejména ze strany obhájců legitimní cíl coby obrany před nezákonným postupem orgánů činných v trestním řízení, ale toliko prostředek k provedení úkonu právní služby.

Osobně nevidím budoucí absenci odůvodnění zahájení trestního stíhání jako problematickou, neboť toto odůvodnění (bylo-li řádně zpracováno) obsahovalo kompilaci stěžejních zjištění obsažených ve spisovém materiálu a také vnitřní úvahy, kterými se policejní orgán řídil, když tyto skutečnosti hodnotil jednotlivě i ve svém souhrnu. Ponecháme-li nyní stranou fakt, že odůvodnění usnesení bylo mnohdy svojí kvalitou spíše podprůměrné a obviněný se tak stejně dozvěděl pouze zcela obecné skutečnosti, jak policejní orgán uvažoval při svém postupu a co vlastně ve věci zjistil, obviněnému zůstává zachováno právo nahlížet do spisu¹⁰⁶, které osobně shledávám jako stěžejní pro uplatnění jeho práva na obhajobu. Právě a pouze studiem spisového materiálu lze získat autentické informace o skutečnostech zjištěných orgány činnými v trestním řízení a prací s nimi se účinně bránit. Nadto lze poznamenat, že odůvodnění obsahuje i obžaloba podaná státním zástupcem, takže obviněný o něj nebude zcela připraven.

Nově nastaveným řešením také odpadá další problematická okolnost zahajování trestního stíhání a sdělení obvinění, kterou bylo dosud doručování usnesení o zahájení trestního stíhání. Toto bylo v praxi mnohdy nemožné, neboť obviněný se buď na místě, které uvedl pro potřeby trestního řízení, vůbec nezdržoval anebo doručované písemností úmyslně odmítal a nezbývalo, než doručení usnesení realizovat nakonec až na začátku prvního výslechu.

Zajímavé situace podle mého názoru budou nastávat v případech, kdy bude

¹⁰⁶Srov. § 65 tr. řádu.

obviněný policejním orgánem zadržen přímo na místě spáchání trestného činu, případně na místě obdobné povahy mající vztah k jeho trestné činnosti a zároveň budou splněny podmínky pro zahájení jeho trestního stíhání.¹⁰⁷ V takovém případě bývá mnohdy logisticky náročné transportovat zadržené osoby z místa jejich zadržení jinam a dle mého názoru to povede k situacím, kdy budou obviněny a vyslechnuty přímo na místě, což nebylo dosud dobře možné, neboť tomu bránilo zpravidla náročné sepsování usnesení o zahájení trestního stíhání. Otázkou pochopitelně zůstává, jaký postoj k takové situaci zaujme ustálená praxe.

Další ustanovení nového trestního řádu, která se týkají zahájení trestního stíhání, uvedená v odstavcích 4 a 5, upravují stejně jako nyní situaci, jednak rozšíření trestního stíhání a dále změnu právní kvalifikace. Tato ustanovení zůstala oproti současné právní úpravě de facto bez změn. Pouze ustanovení odstavce pátého, které se týká upozornění na změnu právní kvalifikace, nově stanoví, že při tomto postupu má policejní orgán za povinnost nejen obviněného na tuto skutečnost upozornit, ale také jej poučit o důsledcích s tím spojených a umožnit mu se k této změně právního posouzení vyjádřit. To se nakonec v praxi mnohdy děje již nyní, ačkoliv zákonná úprava to výslovně neupravuje.

Aby zákonodárce zcela nevyloučil možnost obviněného se proti sdělení obvinění bránit, nahrazuje jeho nynější oprávnění spočívající v podání stížnosti oprávněním podat žádost o přezkoumání sdělení obvinění. Toto právo upravuje ustanovení pracovně označené jako x17a nového trestního řádu – přezkoumání sdělení obvinění. Osobně se domnívám, že vzhledem k jeho označení bylo zakomponováno do nové koncepce trestního řádu až dodatečně, neboť nebývá obvyklé, aby nová originální právní úprava označovala svá jednotlivá ustanovení vedle číslic i písmeny. Toto ustanovení jednak výslovně zakotvuje oprávnění obviněného podat žádost o přezkoumání sdělení obvinění státnímu zástupci a jednak upravuje povinnost státního zástupce vyřídit takovou žádost „zpravidla do 15 dnů od podání žádosti, jde-li o trestný čin, o kterém přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, nebo do 30 dnů od podání žádosti, jde-li o trestný čin, o kterém přísluší konat řízení v prvním stupni krajskému soudu. Nelze-li žádost s ohledem na složitost věci nebo jiné skutečnosti vyřídit ve lhůtách..., vedoucí státní zástupce může lhůtu na žádost státního zástupce prodloužit.“¹⁰⁸

¹⁰⁷ Např. provedení domovní prohlídky se současným nalezením prostředků na výrobu OPL, kradených věcí atp. Osoba bude vyslechnuta před zahájením trestního stíhání do protokolu o provedení domovní prohlídky a k trestné činnosti se dozná.

¹⁰⁸ § x17a, odst. 1, odst. 2 nového trestního řádu

Ačkoliv státní zástupce vykonávající dozor nad přípravným řízením má povinnost po celou dobu posuzovat jeho zákonnost včetně zahájení trestního stíhání, nic nebrání tomu, aby obviněný sám aktivně brojil proti svému obvinění, jak bylo nakonec upraveno výše uvedenou novelou trestního řádu z roku 2001.

Zákonodárce v tomto ohledu tedy upustil od možnosti podat stížnost coby řádný opravný prostředek proti usnesení o zahájení trestního stíhání, dále však obviněnému přiznává možnost aktivní obrany v podobě žádosti o přezkum sdělení obvinění. Poněkud zarážející pro mě zůstává skutečnost, že podání žádosti není časově omezeno prekluzivní lhůtou, jako tomu bylo doposud v případě stížnosti. Zřejmě je to dáno skutečností, že nynější třídní lhůta¹⁰⁹ byla mnohdy ze strany obviněných a obhájců velmi kritizována, protože nepředstavovala dostatečný časový prostor pro podání kvalitní stížnosti. Sám se s tímto názorem ztotožňuji a mám za to, že konstrukce třídní lhůty byla skutečně poměrně přísná. Také proto se v praxi, zvláště poslední dobou, aplikoval postup, kdy byla podána stížnost blanketní, která byla odůvodněna až mnohem později, nežřídka i po jednom měsíci od podání stížnosti. Osobně bych oprávnění podat žádost o přezkum prekluzivní lhůtou upravil, byť by mohla být benevolentní. V tomto případě se domnívám, že tohoto institutu může být zneužíváno podáváním žádostí o přezkum v rámci ukončení vyšetřování podle nynějšího ustanovení § 166, odst. 1 trestního řádu jakožto obstrukčního postupu. Otázkou také bude, jakým způsobem budou na podávání žádostí reagovat státní zastupitelství, která mají na vyřízení jen 15 dní¹¹⁰. Pakliže bude muset státní zástupce reagovat podrobným sdělením obsahově podobným usnesení, kterým nyní postupoval při rozhodování o stížnosti¹¹¹, zcela jistě bude v praxi často aplikována možnost prodloužení patnáctidenní lhůty vedoucím státním zástupcem.

Ustanovení §x 17a dále upravuje speciální případy, kdy bylo sdělení obvinění provedeno na základě pokynu státního zástupce policejnímu orgánu a v případech, kdy koná vyšetřování přímo státní zástupce. Zde je režim podání žádosti o přezkum obviněným zachován, předkládá se však nadřízeným orgánům v hierarchii státního zastupitelství.

¹⁰⁹V některých případech de facto pětidenní, viz ust. § 60, odst. 3 trestního řádu.

¹¹⁰Beru v potaz, že o většině trestního nápadu přísluší konat v řízení v prvním stupni okresnímu soudu.

¹¹¹Srov. ust. § 147 trestního řádu a násl.

10.2. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Také nově připravovaná právní úprava ponechává v platnosti institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného v zásadě bez větších změn. Nově budou vypuštěny některé konkrétně uvedené trestné činy,¹¹² patrně z důvodu jejich závažnosti, kdy zákonodárce zřejmě přehodnotil svůj názor ohledně zájmu na ochraně společnosti před pachatelem trestného činu nad zájmem poškozeného. Co do podmínek udělení souhlasu, jeho zpětvzetí či jeho vyloučení, zůstávají nyní platná ustanovení trestního řádu zachována a jsou doslovně převzata i do nově zpracovávané právní úpravy.

10.3. Postup při vyšetřování

Velmi podobný postup odpovídající současné koncepci trestního řádu ve vztahu k postupu policejního orgánu ve vyšetřování upravuje i ustanovení nového trestního řádu v pracovně označeném ustanovení § x19. Ten zakotvuje totožná práva a povinnosti jako současná právní úprava a lze konstatovat, že některé části tohoto ustanovení byly převzaty beze změn.

Hned v prvním odstavci však byla vypuštěna podstatná pasáž upravující podmínky výslechu svědků. Tato skutečnost svědčí o úmyslu zákonodárce, který se v tomto směru odklonil od stávající právní úpravy, ukotvující těžiště výslechů svědků zejména v řízení před soudem v souvislosti s naplněním zásad bezprostřednosti a ústnosti¹¹³. Nově tedy policejní orgán nemusí před provedením výslechu svědka hodnotit zákonná kritéria pro takový postup a bude vázán pouze obecnou úpravou vztahující se na výslechy svědků. Domnívám se, že úmyslem zákonodárce v tomto ohledu bylo lepší zajištění důkazů v rámci trestního řízení již v přípravném řízení, neboť dosavadní praxe tak, jak byla nastavena, spočívala v opatření výpovědi osob ve smyslu ust. § 158, odst. 6 trestního řádu v přípravném řízení a opakování některých z nich formou výslechu svědka v řízení před soudem v rámci zásady bezprostřednosti a ústnosti. Takový postup je však v některých případech rizikový proto, že není zaručena konzistentnost výpovědi svědka před policejním orgánem a následně před soudem. Nejde jen o to, že svědek v řízení

¹¹²Např. sexuální nátlak podle ust. § 186 trestního zákoníku.

¹¹³Viz ust. § 2, odst. 11, 12 tr. řádu.

před soudem tvrdí diametrálně odlišné skutečnosti¹¹⁴, ale může také uvádět, že si například rozhodné skutečnosti zcela nebo zčásti není schopen vybavit. V takových situacích se pak jen velmi těžko posuzuje, zdali svědek skutečně informace o předmětných skutečnostech neuchoval v paměti či je jeho tvrzení pouze účelové. Taková situace pak může mít rozhodující vliv na výsledek trestního řízení zejména z důvodu možné důkazní nouze. Také je v tomto ohledu možno zmínit, že již nyní dochází v praxi často k situacím, kdy státní zástupce trvá na takové přípravě věci v rámci přípravného trestního řízení, která spočívá i v provedení většího počtu výslechů svědků. Ačkoliv se může uvedený postup jevit přinejmenším jako mírně diskutabilní vzhledem k dosud platné právní úpravě, která se k výslechům svědků v přípravném řízení staví spíše odmítavě, je naprosto logický právě z důvodu eliminace potenciální důkazní nouze v řízení před soudem.

10.4. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování

I ve vztahu účasti obviněného a obhájce ve vyšetřování se rozhodl zákonodárce zachovat nyní platnou úpravu. Nový trestní řád ve svém ustanovení (x20) přebírá nyní § 165 trestního řádu bez větších změn. Mírně se změnila formulace podmínek, kdy může policejní orgán připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech. Zůstala zachována podmínka, že obviněný nemá obhájce, avšak ve vztahu k výslechu svědka je nově uvedeno, že *„hrozí nebezpečí, že vyslychaná osoba v řízení před soudem nebude moci vypovídat nebo odepře výpověď anebo nebude možné úkon opakovat za účasti obviněného.“*¹¹⁵ V tomto ohledu došlo tedy k mírnému rozšíření důvodů, kdy je možné účast obviněného u výslechu svědka připustit, přičemž novější úpravu v tomto ohledu považuji za lépe formulovanou, neboť reflektuje širší okruh skutečností, které mohou nastat.

Co se účasti obhájce ve vyšetřování týká, příslušná ustanovení byla, jak již je výše uvedeno, převzata takřka beze změny, zejména co do způsobu vyrozumívání o procesních úkonech a jejich okruhu, kterých se obhájce může účastnit, včetně podávání námitek v jejich průběhu. Jedinou změnou, kterou nová právní úprava zavádí, je odstranění oprávnění obhájce klást otázky vyslychaným osobám až na

¹¹⁴Tím si může ve svém důsledku přivodit vznik právní odpovědnosti za spáchaný trestný čin v souvislosti se svojí svědeckou povinností.

¹¹⁵§ x20, odst. 1 nového trestního řádu.

konci výslechu policejního orgánu. Nově je oprávnění obhájce klást vyslýchaným osobám otázky upraveno v ust. § 65 nového trestního řádu – povinnosti a práva obhájce. Zmizela také formulace, že tak může činit až po skončení výslechu policejním orgánem, neboť ustálená praxe stejně toto ustanovení dogmaticky nedodržovala a obhájcům byla přiznávána možnost pokládat otázky i v průběhu výslechu. Tuto změnu, pokud se týká sjednocení práv a povinností obhájce jen do jednoho ustanovení, vítám, neboť se tím opět zvyšuje přehlednost celého právního předpisu, kdy již nebude docházet k tomu, že různá práva a povinnosti subjektů trestního řízení budou upravována ve více pasážích.

10.5. Lhůta pro skončení vyšetřování

Nová právní úprava zavádí ustanovení o lhůtách ve svém ust. § 21, které navíc z hlediska systematiky řadí před ustanovení o skončení vyšetřování, což pokládám za přehlednější, neboť mi přijde logické, že se jedná o procesní úpravu fáze trestního řízení, která předchází jeho skončení, tedy je také na místě ji takto předřadit.

Nově jsou procesní lhůty koncipovány tak, že v případě řízení, které v prvním stupni vede okresní soud, je stanovena lhůta jednoho měsíce, jedná-li se o řízení o přečinu, resp. tři měsíců, jde-li o řízení o zločinu. Na tomto místě došlo ke změně z dosavadních dvou měsíců v případě nejméně závažné trestné činnosti, což je zřejmě dáno snahou zákonodárce o urychlení běhu trestních věcí u těchto uvedených kauz. Nově toto ustanovení obsahuje i lhůty pro vyšetřování v příslušnosti krajského soudu v trestním řízení. Ta zůstala beze změny, tedy šestiměsíční. Je to dáno tím, že nový trestní řád již zcela vypustil zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů ve smyslu ust. § 168 – 170 trestního řádu a důležité normy zde obsažené v některých případech podřadil pod svá nově vytvořená ustanovení.

Pravidla o prodlužování lhůt jinak převzal zákonodárce beze změny ze současného trestního řádu. Pouze došlo k vypuštění pasáže o provádění pravidelné prověrky státním zástupcem v případě prodlužování lhůty vyšetřování.

10.6. Skončení vyšetřování

Jak již plyne z přechozího pojednání, nová úprava trestního řádu řadí toto ustanovení, pracovně označené jako § x22, až za pravidla týkající se procesních lhůt. Co se týká jeho prvního odstavce, ten byl přejet prakticky beze změn, a tedy vztahuje se na případy, kdy policejní orgán považuje vyšetřování za skončené a umožní oprávněným osobám, stejně jako nyní, aby se seznámily s výsledky vyšetřování, a též jim umožní činit návrhy na jeho doplnění. Zůstává zachována i třídní lhůta s možností jejího zkrácení.

Co však doznalo změn, je oprávnění obviněného zakotvené v odstavci 2. Zde zákonodárce upravil, že „obviněný, který má obhájce, může, jestliže jsou mu tyto skutečnosti v této době známy, nejpozději při prostudování spisu namítat, že přípravné řízení nebylo provedeno podle trestněprocesního zákona, neboť v něm byly závažným způsobem porušeny procesní předpisy a takové porušení procesních předpisů nelze napravit v řízení před soudem, zejména že úkon v přípravném řízení provedla osoba nebo orgán, u kterých je dán důvod pro vyloučení, úkon v přípravném řízení byl proveden nepřislušným orgánem, v záznamu o sdělení obvinění je nesprávně vymezený skutek nebo nebyla dodržena zákonná lhůta pro seznámení se se spisem. K později uplatněným námitkám se nepřihlíží, o tomto musí být obviněný poučen.“¹¹⁶

Vytvořením této normy zákonodárce dle mého názoru sleduje jediný cíl, kterým je odstranit namítané rozpory v procesním postupu orgánů činných v trestním řízení, a vzhledem k příslušnému stadiu trestního řízení, se bude jenat zejména o policejní orgán, již v rámci přípravného řízení. Podle dosavadní praxe je totiž na tyto chyby, mnohdy účelově, poukazováno až ve stádiu řízení před soudem, které se pak odklání od svého primárního účelu, jímž je projednání předložené věci, když se pak musí zabývat namísto právního a skutkového posuzování předmětu řízení zákonností procesního postupu v přípravném řízení. Zákonodárce příkladmo nastínil situace, kterých se má tento postup především týkat. Jedná se zejména o provedení úkonu v přípravném řízení osobou nebo orgánem, u kterých je dán důvod pro jejich vyloučení, či nebyli příslušní anebo je chybně vymezen popis skutku v záznamu o sdělení obvinění.

Následné dva odstavce nového ustanovení o skončení vyšetřování jsou již opět takřka doslovně převzaty ze stávající právní úpravy, tedy policejní orgán po skončení vyšetřování předkládá spisový materiál státnímu zástupci s příslušným návrhem na další postup ve věci.

¹¹⁶§ x22, odst. 2 nového trestního řádu

10.7. Rozhodnutí ve vyšetřování

Nová právní úprava zachovala nyní zavedený rámec rozhodnutí, která mohou být při skončení vyšetřování učiněna. Jedná se tak, stejně jako dosud, o postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo jeho přerušení. V nově připravované úpravě jsou tato ustanovení pracovně označena jako §x24 – x26.

10.7.1. Postoupení věci jinému orgánu

Koncepce rozhodnutí ve věci za současného jejího postoupení jiného orgánu, pakliže bylo provedením přípravného řízení zjištěno, že se trestný čin nestal, byla opět takřka doslovně převzata ze současné právní úpravy, včetně způsobu rozhodování ve věci usnesením, které je napadnutelné řádným opravným prostředkem. Zákonodárce mírně poupravil důvod, kterým je postoupení věci jinému orgánu k projednání věci jako přestupku, případně kárnému, kázeňskému nebo disciplinárnímu provinění. Nově ustanovení výslovně uvádí, že takový postup přichází v úvahu, pokud je také zjištěno, že v případě stíhaného skutku „*jde o trestný čin, ale s ohledem na nízkou společenskou škodlivost trestného činu nelze uplatňovat trestní odpovědnost.*“¹¹⁷ V této změně spatřuji vtažení hmotněprávního korektivu subsidiarity trestní represe také do procesního postupu orgánů činných v trestním řízení. Dosud platilo ve vztahu k uvedené zásadě subsidiarity, že na skutek se má pohlížet jako na trestný čin pouze, pokud jej nelze ve vztahu k jeho společenské škodlivosti posoudit podle jiných právních předpisů.¹¹⁸ Nově uvedená formulace však jasně říká, že na skutek se má pohlížet jako na trestný čin (zřejmě z formálního hlediska), i přesto, na něj nemá být uplatňována trestní odpovědnost pro jeho nedostatečnou společenskou škodlivost.

10.7.2. Zastavení trestního stíhání

Také pravidla nastavená pro zastavení trestního stíhání byla zákonodárcem do nové právní úpravy ust. §x25 zapracována ve shodě s nynějším ustanovením §

¹¹⁷§ x24, odst. 1 nového trestního řádu.

¹¹⁸§ 12, odst. 2 trestního zákoníku.

172 trestního řádu. Změn doznaly pouze některé taxativně vymezené důvody, pro něž lze trestní stíhání zastavit. Co se týká případů, kdy státní zástupce musí o zastavení trestního stíhání rozhodnout vždy, jak je tomu v prvním odstavci stávající i nově připravované úpravy, zde došlo k modifikaci nynějšího písmene b). Nově je uvedeno, že státní zástupce o zastavení trestního stíhání obligatorně rozhodne také v případě, kdy je sice stíhaný skutek trestným činem, ale s ohledem na jeho nízkou společenskou škodlivost nelze uplatňovat trestní odpovědnost a zároveň není ani dán důvod k postoupení věci. Podle mého se jedná o vyjádření subsidiarity trestní represe, jak je již uvedeno výše u postoupení věci.

Nově také přibyly v rámci diskreční pravomoci státního zástupce podle nynějšího i navrhovaného odstavce druhého další dva důvody, pro něž může státní zástupce rozhodnout, že trestní stíhání zastavuje. Ten první je vyjádřen pod bodem 4. a uvádí, že státní zástupce takto může postupovat *„jsou-li náklady spojené s dalším vedením trestního stíhání nebo předpokládaná doba jeho dalšího trvání neúměrné významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán.“*¹¹⁹ Osobně v tomto ustanovení spatřuji rozšíření zásady oportunity jakožto čistě procesněprávního korektivu uplatňování trestní odpovědnosti v případech, kdy je to v rozporu se zásadou ekonomiky a rychlosti řízení.

V tomto ohledu lze poznamenat, že takový postup shledávám účelný. Je třeba si uvědomit, že trestní řízení od svého počátku až do vydání meritorního rozhodnutí je proces nejen velmi složitý, ale také ve svém důsledku nesmírně finančně náročný. Jistě, nelze hodnotit smysl vedení řízení jen optikou ekonomů, protože tak by zřejmě naprostá většina trestních řízení proběhnout ani nemohla, nicméně praxe zná mnoho případů, kdy je vedení trestního řízení i v očích „obyčejného laika“ skutečně plýtváním cennými zdroji, které by bylo nadměru vhodné investovat lépe.

Druhým důvodem, kdy může státní zástupce na základě vlastního uvážení rozhodnout o zastavení trestního stíhání, je případ, kdy *„od doby spáchání skutku došlo k podstatné změně poměrů pachatele nebo k podstatné změně společenských poměrů nebo právních předpisů, v jejichž důsledku není přiměřené nebo účelné trvat na trestněprávním postihu pachatele.“*¹²⁰ Vzhledem ke konstrukci této normy jsem spíše skeptický ve vztahu k její praktické aplikaci, neboť změnu poměrů pachatele, o změně společenských poměrů ani nemluvě, vnímám jako proces

¹¹⁹§ x25, odst. 2 písm. b) bod 4. nového trestního řádu.

¹²⁰§ x25, odst. 2 písm. b) bod 5. nového trestního řádu.

dlouhodobý, zákonitě přesahující dobu, pro níž může být trestní stíhání obvykle vedeno. Tím však nevyslovuji s jeho zavedením nesouhlas, neboť se domnívám, že zákon by měl v tomto ohledu počítat se všemi myslitelnými případy, aby nemohlo docházet jeho aplikací za určitých okolností k nepřiměřené přísnosti.

10.7.3. Přerušování trestního stíhání

Tak, jako je tomu v předešlých dvou případech, ani v případě ustanovení § x26, které přerušování trestního stíhání nově upravuje, nezbyvá než konstatovat, že byla doslovně převzata stávající právní úprava ve smyslu § 173 trestního řádu. V tomto případě ji zákonodárce nijak významně nerozšířil ani neupravil. Nově je pouze vložena věta do odstavce 2., který je jinak totožný s tím současným, a kterou se zavádí, že *„nastane-li během přerušování důvod pro zastavení trestního stíhání, státní zástupce rozhodne o zastavení trestního stíhání“*¹²¹

10.8. Mimořádná kasační oprávnění

Nová koncepce připravovaného trestního řádu, jak již výše zaznělo, vymezuje pravomoci státního zástupce v rámci přípravného řízení v počátečních ustanoveních, která jsou přípravnému řízení určena. Jedinou výjimkou v tomto ohledu zůstává ponechání mimořádných kasačních oprávnění pod ustanovením pracovně označeným jako x27 ve smyslu současného ust. § 174a trestního řádu. Nová právní úprava v tomto ohledu ponechává nejvyššímu státnímu zástupci dosavadní oprávnění, která v určitých ohledech rozšiřuje. Státní zástupce bude moci nově zrušit i některá rozhodnutí podřízených státních zástupců, pokud tato shledá i jen jako nedůvodná. Jedná se o případy fakultativního rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání podléhající jeho diskreční pravomoci a rozhodnutí o odložení věci státním zástupcem před zahájením trestního stíhání z důvodů uvedených v ustanovení o fakultativním zastavení trestního stíhání nebo případech, kdy státní zástupce rozhodne o odložení věci, pokud shledá, že nebylo dáno podezření ze spáchání trestného činu anebo toto podezření bylo dáno, ale nelze uplatňovat trestní odpovědnost z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti.

¹²¹§ x26, odst. 2 nového trestního řádu.

Zmíněná usnesení o odložení věci, rozhodnutí o zastavení trestního stíhání o přečinu nebo postoupení věci však bude oprávněn zrušit pouze na základě žádosti poškozeného. Žádost o přezkoumání postupu státního zástupce v případech odložení věci, zastavení trestního stíhání nebo postoupení bude muset obviněný doručit nejvyššímu státnímu zástupci nejpozději do 1 měsíce od právní moci takového rozhodnutí.

Posledním novým oprávněním nejvyššího státního zástupce má být možnost zrušit rozhodnutí státního zástupce, kterým rozhodl o stížnosti, ačkoli nebyl příslušný k takovému rozhodnutí (nejde-li o rozhodnutí vydané evropským pověřeným žalobcem nebo evropským žalobcem). Žádost nejvyššímu státnímu zástupci o přezkoumání příslušnosti státního zástupce, který o stížnosti rozhodl, může podat každý, o jehož stížnosti bylo takto rozhodnuto, avšak pouze do 1 měsíce od právní moci rozhodnutí o stížnosti. Pokud v tomto případě nejvyšší státní zástupce rozhodnutí o stížnosti zruší, orgán, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, stížnost neprodleně předloží k rozhodnutí o ní příslušnému orgánu.

Podle nové právní úpravy má být mimořádnou kasační pravomocí podle ust. § 28 nově nadán i soudce pro přípravné řízení. Tím se podle ust. § 21 nového trestního řádu rozumí soudce soudu, který rozhoduje v přípravném řízení v prvním stupni. Toto ustanovení je dále konkretizováno ust. § 26 nového trestního řádu, které uvádí, že se jedná o soud místně příslušný podle obecných pravidel o místní příslušnosti. Soud takto určený se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení.

Soudce pro přípravné řízení tedy může do 1 měsíce od podání žádosti poškozeného rušit nezákonné usnesení státního zástupce o odložení věci nebo zastavení trestního stíhání v řízení o trestném činu, kterým byla nebo měla být způsobena smrt, a o trestném činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149 trestního zákoníku) a nezákonné nebo nedůvodné rozhodnutí státního zástupce o odložení věci za podmínek stanovených ustanovením o zastavení trestního stíhání podle odstavce druhého nebo o zastavení trestního stíhání podle podmínek odstavce 2. Takový postup může poškozený aplikovat až poté, co se neúspěšně pokusil napadené usnesení zrušit nejprve postupem přechozího ustanovení, tj. žádostí adresovanou nejvyššímu státnímu zástupci. Oprávnění soudce pro přípravné řízení ve věci mimořádné kasace jsou totožná jako oprávnění nejvyššího státního zástupce. Stejně tak se projevují i účinky jeho rozhodnutí vůči policejnímu orgánu.

10.9. Obžaloba

Obžaloba je podle nově připravované právní úpravy začleněna do samostatné části – Hlavy VI. Je upravena ustanoveními pracovně označenými jako § x31 – x35. V tomto ohledu je třeba uvést, že ustanovení o obžalobě byly zákonodárcem doslovně převzaty se současné právní úpravy, včetně ustanovení o spolupracujícím obviněném. Jediné novum, které lze spatřovat, byť ne zásadní povahy, je vyznění o podání obžaloby, které je nově zasíláno také tomu, komu byl zaslán opis sdělení obvinění.

Do Hlavy IV nového trestního řádu bylo také pod ust. § x35 vloženo ustanovení o spolupracujícím obviněném. Toto bylo zákonodárcem doslovně převzato ze stávajícího trestního řádu beze změn.

11. Zkrácené přípravné řízení

Nová koncepce trestního řádu, ukládající si za cíl zrychlit trestní řízení, z pochopitelných důvodů převzala institut zkráceného přípravného řízení a věnovala mu samostatnou stejnojmennou Hlavu VII. Oproti současnému stavu v ní podstatně ubylo právních norem, neboť obsahuje toliko tři samostatná ustanovení. Již první z nich, pracovně označené jako § x36, poměrně podstatně mění některé podmínky jeho konání. Podle něj lze zkrácené přípravné řízení vést o přečinech, u kterých zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let a o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, přičemž tato podmínka platí i dnes. Nový trestní řád ji však doplňuje tím, že „*lhůta od zahájení prověřování do sdělení obvinění nepřekročila 14 dnů*“¹²², a současně byl obviněný přistižen při činu nebo bezprostředně poté nebo lze očekávat, že jej bude možno ve lhůtě postavit před soud. Tato formulace má poměrná zásadní význam. Jednak lze vyvodit, že zákonodárce již nadále nemá v úmyslu užívat možná poněkud matoucí mnohoslovné označení osoby, proti níž se trestní řízení vede a která má být napříště v této fázi trestního řízení označována pouze jako obviněný. Dále je neméně důležitou skutečností, že nově bude moct být zkrácené přípravné řízení vedeno jen do 14 dnů od zahájení prověřování. Osobně očekávám, že právě tato podmínka skutečně eliminuje část případů, pro něž bude moct být zkrácené přípravné řízení vedeno, neboť čtrnáctidenní úsek od zahájení prověřování do sdělení obvinění se bude v praxi de facto týkat pouze případů pachatelů zadržených přímo při spáchání trestného činu. K tomu je třeba dodat, že dosavadní praxe, z důvodu absence zákonné úpravy, v podstatě až ve svém průběhu vytvářela mantinely, kdy je možné zkrácené přípravné řízení vést. Z doby ještě poměrně nedávné jsou mi známy z vlastní činnosti případy, u nichž se zkrácené přípravné řízení jeden čas vedlo i tehdy, pokud od zahájení úkonů trestního řízení uplynula více jak šestiměsíční lhůta. Tento postup byl velmi výhodný zejména pro policejní orgány a státní zastupitelství, protože jim umožňoval rychleji odbavovat skutkově jednodušší věci, pro něž by jinak muselo být vedeno komplikovanější a delší vyšetřování. Naopak byl všeobecně odmítán okresními soudy, kterým se tím ne zcela bezvýznamně zvyšoval nápad, který pro ně navíc představoval nutnost prioritního řešení z důvodu krátkých procesních lhůt. Kritika také zaznívala na skutečnost, že provedení pouze zkráceného přípravného řízení není na rozdíl od vyšetřování tolik pečlivé a

¹²²§ 36, odst. 1 nového trestního řádu

podrobné. Osobně zastávám názor, že tato kritika nebyla příliš oprávněná a domnívám se, že důvody pro vedení zkráceného přípravného řízení by měly být spíše rozšiřovány. Nová právní úprava v tomto ohledu však míří opačným směrem a zdá se, že jeho vedení ve svém důsledku bude oproti stávajícímu stavu ještě méně.

Novou skutečností je i vedení vyšetřování v rámci zkráceného přípravného řízení, což upravuje ust. § 37. Zákonodárce v tomto ohledu přišel s koncepcí, podle níž se zkrácené přípravné řízení i vyšetřování bude zahajovat i provádět de facto stejně, přičemž v případě zkráceného přípravného řízení jen za určitých dalších podmínek. Tím odpadla i většina dosavadních ustanovení dále upravujících zkrácené přípravné řízení, neboť v tomto ohledu budou orgány činné v trestním řízení postupovat podle příslušných ustanovení o vyšetřování. Jedinou další výjimkou jsou procesní lhůty, které, stejně jako dosud, činí 14 dní (nyní dva týdny) s možností prodloužení o dalších 10 dnů. Po skončení vyšetřování ve zkráceném přípravném řízení postupuje policejní orgán podle nové právní úpravy cestou návrhu na podání obžaloby nebo některým z alternativních postupů uvedených výše v pasáži věnované vyšetřování. Také státní zástupce již nepodává návrh na potrestání, ale nově obžalobu, která ovšem neobsahuje odůvodnění.

V tomto směru musím naopak nově připravenou koncepci označit za krok správným směrem. Opět odpadne dosavadní pojmová mnohoznačnost, když orgány činné v trestním řízení budou v této fázi de facto postupovat v rámci přípravného řízení pouze postupem upravujícím vyšetřování, což povede k celkovému zjednodušení příslušné právní úpravy i procesních úkonů.

Závěr

Na počátku své kvalifikační práce jsem si vytyčil cíl provést srovnání stávající právní úpravy nejdůležitějších ustanovení přípravného řízení, jak jsou zakotvena v zákoně č. 141/1961 Sb., trestním řádu s těmi, která mají přípravné řízení trestní do budoucna upravovat podle nově připravovaného kodexu trestního práva procesního – nového trestního řádu. Toto srovnání jsem chtěl učinit i z toho důvodu, že jako policista se s některými ustanoveními, která ve své práci popisují, setkávám denně při výkonu své činnosti a jsou mi proto dobře známy jejich úskalí či nedostatky. Na místech, kde to bylo možné, jsem se proto snažil své zkušenosti promítnout a přiblížit tak čtenáři i praktickou stránku věci. Byl bych velmi nerad, kdyby mé názory, uvedené zejména v části první této práce, byly chápány jen jako kritika současného stavu, poukazující na nedokonalost stávající právní úpravy či snad dokonce zákonodárce samotného. Žádný právní předpis nepamatuje na všechny situace běžného života a přitom platí, že jsou to právě ony, které ho pomáhají formovat. Své postřehy proto uvádím v reakci na střet norem právního předpisu s běžnými situacemi, přičemž takovým zamýšleným účelem je zejména vytyčení prostoru pro změnu v rámci budoucí právní úpravy. Lze z nich proto vycházet i v druhé části této práce, která hodnotí nově navrhovanou právní úpravu, zejména co do srovnání s tou stávající. V některých případech, kdy není srovnání s nynější právní úpravou možné, neboť nová právní úprava se od ní významně odchýlila, uvádím svůj názor na praktický dopad takto přijatých pravidel.

Ačkoliv jsem z povahy své práce, resp. jejího doporučeného rozsahu, ani z povahy prozatímní podoby nově připravovaného kodexu zvolené téma jistě zcela nevyčerpal, přesto jsem přesvědčen, že jsem splnil cíl, s nímž jsem se rozhodl tuto práci zpracovat. Vedle podrobného popisu stávajícího stavu trestního řádu z pohledu de lege lata jsem zapracoval své poznatky i ve vztahu k úpravě budoucí. Tuto navrhovanou úpravu hodnotím z větší části pozitivně. Mám za to, že i zákonodárce splnil svůj vytyčený cíl, když do připravovaného předpisu zahrnul své základní ideje obsažené ve věcném záměru připravovaného zákona. Nově připravovaná koncepce přípravného řízení je tak podle mého názoru celkově přehlednější a srozumitelnější díky pozměněné struktuře předpisu, která sjednotila někdy velmi roztříštěné normy do jednoho příslušného oddílu. Ubylo také terminologických nepřesností a nejednoznačností a to i kvůli vypuštění některých zcela nadbytečných a duplicitních pojmů. Ve vztahu k urychlení přípravného řízení

byly zkráceny některé procesní lhůty a současně byl upraven postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby mohly své úkoly plnit rychleji a jednodušeji. V tomto ohledu mám na mysli zejména modifikaci dozorových oprávnění státního zástupce ve fázi před zahájením trestního stíhání. Významnou změnou, která má přesah z přípravného řízení, je odlišná úprava postavení osob na řízení zúčastněných, zejména pak obviněného, kterému zákonodárce upravil některá jeho práva tak, aby byla v souladu nejen se současnou praxí, ale obecně i s principy trestního řízení.

Pochopitelně až čas nejlépe ukáže, jakým způsobem nově připravovaná právní úprava změní v budoucnu poměry trestního procesu v České republice. Jsem ovšem přesvědčen, že k tomu zvolila odpovídající postup, a proto se odvážím vyslovit závěr, že tato změna bude veskrze pozitivní.

Cizojazyčné resumé

As a police officer, focusing on the criminal proceedings almost every day, my goal was naturally to take advantage of my practical experiences and put them into my thesis, „The Analysis of the Submitted Criminal Procedure Code in Relation to Pre-trial Proceedings“. There are several reasons for my intention, but the main one is indeed an opportunity to comment the new submitted Criminal Procedure Code, which is now being prepared and planned to be the future codification of the criminal law in the Czech Republic. Of course, it is not possible to comment the whole codex, so I chose just the part I have most experiences with – the pre-trial proceedings.

In the first part of my thesis I described the meaning and sense of the pre-trial proceedings, as well as I made a brief introduction from the historical point of view. There are also its functions and phases clarified. Due to my experiences, the thesis is made from the point of view of the police authority, which could make it more interesting for its readers, as I hope so. The disquisition of the contemporary pre-trial proceedings begins by investigation institute, the § 158 of the Criminal Code. This paragraph is followed up by institution of the so-called vetting and the status of a police authority in this stage. My intention in this part was also to add my personal opinions made by my career. I stucked the same plan in the following chapter, which discourses about next stage of the pre-trial proceedings – the investigation. It is a stretch of prosecution before filing lawsuit. I described the status of the police authority, as well as prosecutor and the accused person and its advocate. I also focused on the describing of differences between standard and extended investigation and devoted individual chapter to the shortened preparatory procedure.

The second part of my thesis is devoted to the future codification of the Criminal Procedure Code. Again, I made a brief introduction for the better understatement of the need of the new codex in the Czech Republic. In the following chapters I made an analysis, which is also mentioned in the title of my thesis. I analysed single paragraphs in the same way as I did in the part one of my thesis. I also add my personal commentation on the places, where it was suitable. At the end I made a brief summary of the new submitted Criminal Procedure Code, which will bring the new and better standards to the criminal proceedings.

Seznam použitých pramenů

Právní předpisy zákonné:

- Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v aktuálním znění (č. 104)
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 218/2013 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- z. č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech
- z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- z. č. 500/2004 Sb., správní řád

Podzákoné právní předpisy:

- vyhláška č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli
- závazný pokyn policejního prezidenta č. 103/2013, o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení

Monografie:

- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0
- DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075526007.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vyd.. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.

Elektronické zdroje:

- <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>